

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Vliv epidemie covid-19 na práci s rodinou

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Studijní program: **Sociální práce**

Autor: Vanesa Tejmlová

Vedoucí práce: PhDr. Martina Hrušková, Ph.D.

České Budějovice 2023

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou/diplomovou práci s názvem *Vliv epidemie covid-19 na práci s rodinou* jsem vypracoval/a samostatně pouze s použitím pramenů v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby bakalářské práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé bakalářské práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 26.4.2024

.....

podpis

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Poděkování

Děkuji vedoucí bakalářské práce PhDr. Martině Hruškové, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a vstřícný přístup. Dále děkuji všem dotazovaným, kteří byli ochotni poskytnout rozhovor, za jejich ochotu a čas. Rovněž bych ráda poděkovala mé rodině za jejich podporu při studiu.

Vliv epidemie covid-19 na práci s rodinou

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá vlivem epidemie covid-19 na práci s rodinou z perspektivy sociálního pracovníka. Primárním záměrem bylo zjistit, jak epidemie covid-19 ovlivnila práci sociálních pracovníků s rodinami. K dosažení tohoto cíle byly formulovány 3 výzkumné otázky.

Bakalářská práce je strukturována do dvou hlavních částí, a to do teoretické a praktické. Teoretická část se zaměřuje na témata jako sociální práce s rodinou, dynamiku rodiny, krizovou intervenci v rámci rodiny a specifika sociální práce s rodinou v době epidemie. V praktické části byl použit kvalitativní výzkum, zahrnující metodu dotazování a analýzu dat. Použitou technikou výzkumu byl polostrukturovaný rozhovor. Výzkumný soubor zahrnoval pět respondentů, kteří pracují v oblasti služeb pro rodiny s dětmi a poskytují sociálně aktivizační služby. Informanti byli kontaktováni pomocí elektronické pošty. Data získaná z rozhovorů byla analyzována pomocí metody otevřeného kódování, která vedla k identifikaci deseti kategorií s odpovídajícími kódy.

Výsledky výzkumu naznačují, že epidemie covid-19 měla významný dopad na práci s rodinami, přičemž se objevily nové výzvy, spojené jak s pracovním prostředím tak i novými pracovními podmínkami. Byla zjišťována i důležitost podpory duševního zdraví jak u klientů tak i sociálních pracovníků. V dalším tématu se rozebírala nová rizika a výzvy, které epidemie covid-19 přinesla a i nejzávažnější negativa, která se pro pracovníky projevila.

Přínos této práce může posloužit jako podklad pro vytvoření metodiky v podobných krizových situacích. Její výsledky mohou poskytnout užitečné postřehy ohledně změn v pracovních postupech, strategiích a výzvách, kterým čelili pracovníci v krizové situaci.

Klíčová slova

Sociální práce s rodinou; epidemie; sociální dopady; změny v komunikaci; sociální izolace

The Impact of the Covid-19 Epidemic on Work with Families

Abstract

This bachelor thesis examines the impact of the covid-19 epidemic on family work from the perspective of a social worker. The primary aim was to investigate how the covid-19 epidemic has affected social worker's work with families. To achieve this aim, 3 research questions were formulated.

The bachelor thesis is structured into two main parts, theoretical and practical. The theoretical part focuses on topics such as social work with the family, family dynamics, crisis intervention within the family and the specifics of social work with the family in times of epidemic. In the practical part, qualitative research was used, including the method of interviewing and data analysis. The research technique used was semi-structured interview. The research sample included five respondents who work in the field of services for families with children and provide social activation services. The informants were contacted by e-mail. The data obtained from the interviews were analyzed using an open coding method that led to the identification of ten categories with corresponding codes.

Research findings suggest that the epidemic of covid has had a significant impact on work with families, with new challenges emerging, both related to the work environment and new working conditions. The importance of mental health support for both clients and social workers was also identified. The next theme discussed the new risks and challenges that the covid-19 epidemic brought and also the most serious negatives that workers felt.

The contribution of this work can serve as a basis for the development of a methodology in similar crisis situations. Its results can provide useful insights into changes in working practices, strategies and challenges faced by workers in crisis situation.

Key words

Social Work with Family; Epidemic; Social Impacts; Changes in Communication; Social Isolation

Obsah

Úvod.....	8
1 Teoretická východiska	9
1.1 Rodina	9
1.1.1 Rodina v kontextu sociální práce	10
1.1.2 Typy rodin a jejich charakteristiky	11
1.1.3 Rodinné role a interakce	12
1.1.4 Vliv sociokulturních změn na rodinu	13
1.2 Sociální práce	14
1.2.1 Základní atributy sociální práce	14
1.2.2 Modely, techniky a metody sociální práce	15
1.2.3 Sociální pracovník	16
1.3 Sociální práce s rodinou	17
1.3.1 Teoretický základ sociální práce s rodinou	18
1.3.2 Faktory ovlivňující sociální práci s rodinou	18
1.3.3 Etické zásady a hodnoty v práci s rodinou	19
1.3.4 Krizová intervence v rodině	20
1.4 Sociální práce v době pandemie.....	20
2 Cíl a výzkumné otázky	22
2.1 Cíl práce	22
2.2 Výzkumné otázky.....	22
3 Metodika	23
3.1 Metody výzkumu a techniky sběru dat	23
3.2 Výzkumný soubor	23
3.3 Realizace výzkumu	24
3.4 Vyhodnocení dat	24
3.5 Etika výzkumu	24
4 Výsledky výzkumu	26
4.1 Změny v pracovních postupech	26
4.2 Dostupnost služeb	27
4.3 Podpora duševního zdraví klientů.....	28
4.4 Opatření pro podporu	28
4.5 Nová rizika a výzvy	29
4.6 Nejzávažnější negativa.....	30

4.7 Vliv izolace na psychické zdraví pracovníků.....	31
4.8 Rodinné vztahy a dynamika.....	32
4.9 Hlavní výzvy	33
4.10 Pozitiva epidemie	34
5 Diskuse.....	36
6 Závěr	41
7 Seznam použitých zdrojů.....	43

Úvod

Epidemie covid-19, která začala na začátku roku 2020, přinesla do našich životů zásadní změny a výzvy. Jednou z oblastí, které byly výrazně ovlivněny, je sociální práce, zejména práce s rodinou. Rodiny se v době pandemie ocitly v nových situacích a čelily nečekaným výzvám, což vyžadovalo adaptaci ze strany sociálních pracovníků a změnu jejich pracovních postupů a strategií.

Tato bakalářská práce se zabývá tématem vlivu epidemie covid-19 na práci s rodinou z perspektivy sociálního pracovníka. Toto téma mě osobně velmi zajímalo, jelikož práci s rodinou jsem se chtěla věnovat v budoucnu a přišlo mi, že epidemie covid-19 způsobila velký zásah do tohoto odvětví sociální práce. Práce s dětmi mě baví a tak mi je toto téma velmi blízké. Dalším důvodem mého výběru byla zjevná aktuálnost a důležitost tohoto tématu v době výběru téma. Jsem přesvědčena, že práce s rodinami je jednou z klíčových oblastí, které byly v době pandemie zasaženy nejvíce a které vyžadovaly zvláštní pozornost a adaptaci. Dále mě toto téma zaujalo z osobního hlediska, protože mě zajímalo, jak epidemie ovlivnila každodenní život a práci sociálních pracovníků a jak se dokázali s tímto novým prostředím vyrovnat. Zkoumání tohoto tématu mi poskytlo užitečné poznatky a porozumění ohledně různých výzev a potřeb rodin době epidemie. Dle mého názoru mi tento výzkum poskytl i poznatky pro mou budoucí kariéru v sociální práci. Měla jsem snahu se podílet na rozšíření znalostí o vlivu epidemie na sociální práci a podílet se na diskusi o této důležité problematice.

Cílem této bakalářské práce je analyzovat, jak epidemie ovlivnila práci sociálních pracovníků s rodinami, jaké nové výzvy se s ní objevily a jak se s nimi pracovníci vyrovnávali.

V analýze této práce jsou uvedeny výsledky získané z rozhovorů s respondenty výzkumu. Každý výsledek odpovídající určité výzkumné otázce je prezentován graficky a dále interpretován.

1 Teoretická východiska

1.1 Rodina

Každý má svůj vlastní pohled na to, co slovo “rodina“ znamená. Pro dítě může být rodina buď skupina lidí spojených geneticky, nebo ti s nimiž vyrůstá a jejichž postoje formují jeho dětství. Základem pojmu rodina je emocionální spojení mezi partnery a mezi generacemi. Dětem nabízí bezpečí a podporu, přičemž ostatní role, které dříve plnily tradiční rodiny, se dnes často přebírají různými odborníky (Cajthamlová, 2017). Rodina představuje mikrospolečenství, v němž si dítě osvojuje vzorce chování, zvyky, návyky, znalosti a dovednosti, které jsou klíčové pro jeho vlastní budoucí život. Důležitým aspektem je uznání významu funkční rodiny, která poskytuje dítěti správné vzory chování, hodnoty a normy (Ptáček et al, 2022). Rodina má zpravidla současně těsná pouta k dalším příbuzným (Jandourek, 2008). Moderní rodiny čelí stresu a tlakům moderní společnosti. Přesto jsou schopny vychovávat děti s vysokým sebevědomím, které jsou úspěšné ve zvládnání náročného prostředí současné společnosti (Satir, 2007). Domácnost je na rozdíl od rodiny, jednotlivec nebo skupina osob, která sdílí společný obytný prostor (Strítěský, 2015). Skupinou osob mohou být například partneři v nesezdaném soužití, partneři stejného pohlaví, nebo i vnuk žijící se svou babičkou (Jandourek, 2008).

Rodinu vnímáme jako model soužití, který vychází z historických a společenských okolností a nemá trvalý základ v lidské přirozenosti. Proto se odmítá jakýkoli vzorec rodinného soužití, zejména tradiční rodinný model. Místo toho se rodina považuje za otevřený koncept s mnoha různými a stejně hodnotnými vzorci, které vznikají v závislosti na typech vztahů, které si lidé vyberou (Miras, Bañares, 2014). Primární rodiny, nazývané též nukleární rodiny, složené z rodičů a jejich dětí, jsou běžným fenoménem ve všech typech společnosti (Satir, 2007). Tyto rodiny jsou často považovány za tradiční rodinnou jednotku. Avšak v dnešní Evropě tento model rodiny představuje pouze čtvrtinu všech domácností. Zbytek domácností tvoří lidé, kteří žijí pouze s dítětem bez partnera nebo sami, případně příslušníky tří nebo čtyř z hlediska nukleárních rodin nekompletních konstelací. Pro tyto situace je používáno širší definování rodiny (Mátel, 2019). Rodina se neustále vyvíjí, a mnoho studií zkoumá, zda je stále relevantní označovat ji jako “moderní“. Tato otázka vede k nejasnostem, zvláště v kontextu zmateného užívání termínu “tradiční rodina“. I v sociologii se tento termín

stává rozmazaným, neboť se rodina někdy popisuje jako nukleární, jindy jako rozsáhlá, občas patriarchální či spojovaná s průmyslovou modernitou (Fučík, 2014).

Manželství je vymezeno Občanským zákoníkem a registrované partnerství je upraveno zvláštním právním předpisem. Manželství je podle zákona definováno takto: „*Manželství je trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc*“ (zákon č. 89/2012Sb.). Registrované partnerství je zase definováno jako: „*Registrované partnerství je trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví vzniklé způsobem stanoveným tímto zákonem. Partnerem se v tomto zákoně rozumí osoba, která uzavřela partnerství* (zákon č. 115/2006 Sb.).

Dobře fungující rodina představuje pro dítě optimální prostředí, kde získává emoční podporu, péči, podněty a definované bezpečné hranice. Tradiční třígenerační soužití tradičně poskytovalo rodičům podporu při výchově dětí, rozvíjení citových vazeb a následnou péči o seniory v rámci rodinného systému. Tyto mezigenerační vztahy jsou v naší společnosti rozptýleny a fragmentovány z mnoha důvodů (Kimplová et al, 2023).

1.1.1 Rodina v kontextu sociální práce

Sociální práce pohlíží na rodinu jako na nenahraditelný zdroj vzájemné sociální podpory mezi jejími členy. V současnosti je v centru pozornosti sociální práce dynamika interakcí a vztahů v rámci rodinného systému. Tento přístup je založen na systémovém pohledu, který rodinu vnímá jako komplexní entitu, kde se prostřednictvím komunikace navazují interakce mezi jednotlivými členy (Kuzníková a kol., 2011). Další charakteristiky rodiny jsou ovlivněny sociokulturními faktory, zahrnující společné bydlení, příslušnost ke společné příbuzenské linii, společnou produkci, konzumaci statků a další znaky. V procesu socializace hraje rodina klíčovou roli. Celkově je zjevný zájem společnosti o stabilní fungování rodiny jako primární sociální jednotky. Tento zájem se projevuje tím, že rodina získává institucionální charakter. Společnost vyvíjí tlak na jednotlivé členy a předepisuje jim určitá normativní chování, s důrazem zejména na manželství jako institucionální základ rodiny, přestože forma rodinného soužití není výlučně vázána na manželství (Vališová a Kovaříková, 2021).

Rodinný institut prochází historií lidstva a klíčově přispívá k reprodukci všech společností z kulturního, biologického a sociálního hlediska. Zároveň hraje významnou roli i v reprodukci sociálních nerovností (Fučík, 2013).

Nejširší pojetí popisuje rodinu jako institucionální rámec pro lidskou reprodukci, který je v dané společnosti považován za legitimní. Jednotlivec je vyzván zajistit nejen fyzickou reprodukci, ale i reprodukci sociální způsobilosti. Z toho důvodu musí lidská rodina, která je sociální institucí, zahrnovat i prvky trvalosti (Možný, 2002).

1.1.2 Typy rodin a jejich charakteristiky

Rozpoznává se celkem deset kategorií rodin podle členství osob v rodinném svazku (Leifer, 2004). Prvním modelem rodiny je tradiční či nukleární, ta je tvořená rodiči, otcem a matkou a jejich potomky (Mátel, 2019). Dalším typem je rodina s pěstounem, ta se týká převážně starších dětí které již nejsou vhodné k osvojení. Pěstounská péče je jakousi formou dohody mezi státem a rodinou, a je podrobená kontrole státních úředníků (Pugnerová, Kvintová, 2016). Rodinou v alternativním kontextu je tzv. komunitní rodina. Jinou variantou rodiny je rodina s duální kariérou, kde oba rodiče pracují, ať už z nutnosti nebo vlastního uvážení (Leifer, 2004). Dalším typem je smíšená rodina, která se utváří, když rozvedení jedinci vstupují do nového vztahu a sdílejí společně děti z jejich předchozích manželství (Soukup, 2011). Polygamní rodina spojuje více jedinců s osobou opačného pohlaví v jednom společném soužití (Reichel, 2008). Termín kohabitační rodina se používá pro páry, ať už jsou heterosexuální či homosexuální, kteří spolu žijí bez formálního manželského svazku (Leifer, 2004).

Rozpoznávají se celkem čtyři typy rodin na základě jejich vnitřní dynamiky a vztahu k okolnímu světu. Prvním typem je vyrovnaná a stabilní rodina, která poskytuje domov, bezpečí, zázemí a jistotu pro svoje členy. Udržuje hranice vůči okolnímu světu, ale je také částečně otevřená, připravující děti na samostatný život v dospělosti. Vyrovnaná rodina se adaptovala na nové potřeby a mění se v průběhu času, přičemž vnitřní pravidla zůstávají relativně stabilní, udržující tak řád v rodině (Praško, 2007). Druhým typem je uzavřená rodina. Taková rodina je charakterizována uzavřeností vůči okolnímu světu a odolává vnějším vlivům. Uvnitř panují pevná a striktně dodržovaná pravidla. Třetím typem je koaliční rodina. Rodina je uvnitř rozdělena a její členové tvoří strany, mezi kterými je napětí a vzájemné neshody (Vymětal, 2003). Posledním typem je chaotická rodina. Členové tohoto typu rodiny často prožívají významné změny, absenci jasného vedení a neustále se měnící pravidla a role, což může vést k zmatku a nejistotě v rodině (Galvin, Braithwaite, Bylund, 2014).

1.1.3 Rodinné role a interakce

Role a interakce mezi partnery ve vytvořené rodině závisí na modelu manželství, který si partneři buď dohodnou nebo přijmou. V tradičním manželství jsou povinnosti a role stanoveny podle pohlaví. Už od vstupu do manželství, každý znal očekávání vůči němu. Muž je pověřen zabezpečením rodiny z hlediska materiální stránky a má právo rozhodovat o financích, investicích a volném čase. Rovněž se stará o propojení rodiny s okolním světem, a jeho osobnost je spojená s racionálním uvažováním, zodpovědností, schopností rozhodování a fyzickou silou. Naopak žena v tomto modelu přijímá roli přizpůsobení muži, rodí a stará se o děti, zajišťuje chod domácnosti. Identita ženy je spojována s harmonizací vztahů, obětavostí, emocionalitou a oddaností svému muži a dětem.

V moderním pojetí manželství se klade důraz na myšlenku, že manželské a rodinné role nejsou pevně vázány na pohlaví, což umožňuje flexibilitu v rozdělení povinností a vnitřní dynamice. I když společnost stanovuje určitý rámec, nijak neomezuje způsob, jakým je manželství naplňováno a rodinný systém funguje. Partneři mohou nahrazovat či doplňovat společenské normy soukromými dohodami, což umožňuje individuální přístup. Moderní manželství preferuje monogamii a zdůrazňuje dohodu o rozdělení rolí, a kontakty přitom nejsou omezeny jen na rodinný okruh. Rozdělení povinností vychází z individuálních charakterových vlastností, fyzických schopností a profesních kariér, což poskytuje manželům možnost definovat si své vlastní sféry vlivu, moci a zodpovědnosti.

Koncept dvoukariérového manželství předpokládá, že některé úkoly a povinnosti mohou být vyřešeny pomocí angažování jak blízkých, tak i cizích osob. Tam, kde je to proveditelné, se jeden z manželů intenzivněji věnuje těmto povinnostem, zatímco druhý zůstává v pozadí. V tomto modelu často žena odkládá svou osobní realizaci a zaměřuje se na domácnost a péči o děti, zejména pokud jsou ve věku, kdy to vyžadují její přítomnost. Mnoho vzdělaných žen zaujímá tradiční role v domácnosti a neprosazuje genderovou rovnost, protože považují takový konkurenční přístup za nevhodný. Raději podporují profesní rozvoj svého manžela a věnují se péči o rodinu (Hargašová a Novák, 2007).

Rodinné interakce lze charakterizovat jako systémově založené, dynamické formy komunikace mezi členy rodiny a také jako vzájemné vztahy mezi těmito členy. Tyto

interakce tvoří klíčový faktor ovlivňující psychologickou pohodu v rodině. Jedinečnou atmosféru rodiny formují každodenní opakující se vzorce interakcí (Sobotková, 2012). K pobízení rodinných interakcí mohou sloužit různé “mapky“ rodinného soužití, to zahrnuje různá schémata, diagramy rodinných vazeb, vykreslení rodiny, rozbor metod při společném rozhovoru nebo společné práce rodiny na vyobrazení systému rodiny (Valenta, Michalík, Lečbych, a kol, 2018).

1.1.4 Vliv sociokulturních změn na rodinu

Koncept sociokulturní změny označuje obecný, neutrální termín, který slouží k popisu různorodých kvalitativních a kvantitativních transformací ve společnosti a kultuře. Při zkoumání těchto změn je nezbytné systematizovat a posuzovat směr, průběh a důsledky probíhajících transformačních procesů. Sociokulturní transformace může být identifikována jak v období vzniku a rozvoje lokálních a historických společností a kultur, tak i etapě jejich proměn nebo zániku (Šubrt, 2013).

Následující termíny se používají k popisu globálních změn ve společenských procesech, které ovlivňují charakter rodin v 21. století. Jedná se o rozmanitost životních forem a sociálních vztahů, morální dilemata, enviromentální výzvy, transformaci hodnotových přesvědčení a orientací, kulturní rozmanitost. Mediální a digitální realitu a proměnu vztahů v rodině i v partnerském životě (Vališová, Kovaříková, 2021).

Analyzují se specifické transformace, které se v průběhu 20. a 21. století odehrály v souvislosti s institucí rodiny. Konkrétně se to týká zjednodušení rozvodových procesů a nižší stigmatizace rozvodů ve společnosti, uznání a ohleduplnost vůči dětem narozeným mimo manželství a ženám, které o ně samostatně pečují. Dále se jedná o snížení úmrtnosti novorozenců a kojenců, dostupnost antikoncepčních prostředků, snížení počtu dětí, rovnost manželů, pracovní angažovanost žen a v neposlední řadě rovnoměrné vzdělávání žen a mužů a zapojení žen do různých oblastí, které byly tradičně považovány za mužské (Gjuričová, Kubička, 2009).

Rozvod má dopad nejen na partnery, kteří se rozcházejí, ale i na celý rodinný systém. Je důležité si uvědomit, že v některých případech může představovat velkou úlevu, pokud v rodině docházelo k neúnosnému napětí, závislosti, agresivitě nebo jiným problémům. Pro opuštěného partnera je rozvod velkou výzvou, která zahrnuje ztrátu finanční stability, změnu bydlení, nové uspořádání péče o děti a další aspekty. Celý životní styl se může najednou změnit a s ním i pocit bezpečí (Kimplová, Jochmannová, Svoboda,

2023). Je zjevné, že délka trvání rozvodového procesu může ovlivnit dopady rozvodu na dítě. Rozvody, které jsou dlouhé, komplikované a konfliktní, mohou mít na děti extrémně negativní následky. Je zásadní, aby rodiče byli schopni alespoň základní komunikace, pokud jde o jejich děti (Matoušek, Pazlarová, 2016).

S narůstajícím počtem starších členů rodiny a ubývajícím počtem dětí se životy lidí stávají více provázány mezigeneračně než vnitrogeneračně, a to po celou dobu. Tato změna má vliv nejen na strukturu rodiny, ale i na vztahy v ní (Preiss, Vizinová, 2023). Propojenost biologických, psychických a sociálních systémů a subsystémů v rodině znamená, že každá změna v jednom systémovém prvku vyvolává změny ve všech ostatních (Bárta, Kovář, Foltýn, 2015).

1.2 Sociální práce

Sociální práce je profesionální činnost, která pomáhá jednotlivcům, skupinám a komunitám zvýšit nebo obnovit jejich schopnost fungování v sociální oblasti a utváří podmínky pro dosažení tohoto cíle. Praktická sociální práce zahrnuje odborné využití hodnot sociální práce, principů a technik. Hlavním záměrem profesionální sociální práce je poskytovat hmotnou podporu a poradenství jednotlivcům, rodinám a skupinám. Tato pomoc se také zaměřuje na komunity a skupiny v průběhu získávání nebo zdokonalování sociálních a zdravotních služeb. Praktická sociální práce požaduje znalosti v oblasti vývoje lidského chování, společenských, ekonomických a kulturních komunit a jejich vzájemných interakcí (Mahrová, Venglářová, 2008). Sociální práce je různorodá a to znamená že role a úkoly, které sociální pracovníci vykonávají, jsou různé a často špatně definované. Členové široké veřejnosti, mohou ohledně práce sociálních pracovníků být zmateni. Není pochopeno poslání této různorodé profese. Zmatek je ještě více prohlouben, když odborníci v sociální práci sami definují, co dělají na základě rozsahu své praxe, pomocí specifického popisu práce. Sociální práce je chápána jako poskytování služeb klientům, což lze charakterizovat termíny: pomoc, podpora a provázení. Jako profesionální obor využívá sociální práce široké spektrum dovedností, technik a aktivit, které jsou v souladu s jejím souhrnným zaměřením na jednotlivce a jeho okolí (Colby, Dziegielewski, 2015).

1.2.1 Základní atributy sociální práce

Sociální práce není výhradně vykonávána na úrovni praxe, ale má také své místo v akademickém prostředí. Jejím hlavním záměrem je vysvětlovat a řešit sociální

problémy, opírající se o rámec společenské solidarity a ideál plného rozvoje individuálního lidského potenciálu. Sociální práce aktivně přispívá k formování života ve společnosti a podílí se na vytváření pozitivního sociálního klimatu (Malík Holasová, 2010). Definovat odlišnosti sociální práce jako oboru od jiných, příbuzných oborů, může být komplikované. Někteří autoři naznačují, že spíše než samostatný obor je sociální práce spíše aspektem práce v jiných oborech, které se věnují lidským otázkám (Matoušek, 2021).

Jsou stanoveny situace, ve kterých by mělo být využito působení sociálních pracovníků. Tyto situace zahrnují sdělení informací o klientových právech, nárocích a dostupných formách podpory. Poskytnutí odborného hodnocení uspokojení základních potřeb klienta a identifikace zdrojů vhodných k jejich naplnění. Nabídnutí přímé asistence při jednání klienta s jinými subjekty, předložení metod prevence chování, které může ohrozit jednotlivce nebo společnost jako celek. Dále je to předložení metod, jak reagovat na překročení zákona a předložení variant sociálních služeb, které efektivně odpovídají identifikovaným potřebám. A v neposlední řadě se jedná o poskytnutí daných služeb a posouzení účinnosti těchto služeb (Matoušek, Kodymová, Koláčková, 2010).

1.2.2 Modely, techniky a metody sociální práce

Sociální práce je podstatně ovlivněna teorií rolí, etiketizační teorií a celým oborem psychologického výzkumu lidských působení. Vznikl také sociálněpsychologický model sociální práce, který se zaměřuje především na formování vztahů a jejich dynamiku v různých sociálních situacích. Dále vyvolává otázky týkající se identity, stigmatizace, sociálních a osobnostních změn a skupinového chování. Sociálněpsychologické modely nacházejí spojitost s fenomenologickými, existenčními a kognitivními přístupy v sociální práci. Též lze nalézt paralely v Rogersově konceptu práce s klientem, použití zážitkových technik a rozvoje sociálních mikrodovedností (Mojžišová)

V širším kontextu zahrnuje pojem metoda různé způsoby, postupy a pravidla, která směřují k dosažení konkrétního cíle. Metody a cíle případové sociální práce zůstávají konzistentní napříč různými typy poskytovaných služeb (Mátl, 2019). Většina západních autorit chápe pod pojmem metody sociální práce postupy spojené: s cílovou osobou, současnou situací, relevantními vztahovými kontexty a občas i se systémovou

vazbou. Cílem sociální práce je: posílit klientovu schopnost řešit problémy, přizpůsobit se nárokům a rozvíjet se, rozvíjet a vylepšovat sociální politiku a pomáhat tomu, aby se instituce, které poskytují podporu klientům pracovaly efektivně (Matoušek, 2013).

Techniky sociální práce mají oproti metodám užší a konkrétnější zaměření. Jsou používány ve shodě s metodami a jsou využívány k dosažení předem stanovených cílů. Technika představuje detailně popsany a prakticky ověřený postup a dovednost sociálního pracovníka. Techniku lze ji metaforicky přirovnat k dopravnímu prostředku, kterým se sociální pracovník dostává k cíli a metodu jako cestu k danému cíli (Mátel, 2019).

1.2.3 Sociální pracovník

Zákon č. 108/2006 Sb. vysvětluje činnost sociálního pracovníka následovně: „*Sociální pracovník vykonává sociální šetření, zabezpečuje sociální agendy včetně řešení sociálně právních problémů v zařízeních poskytují služby sociální péče, sociálně právní poradenství, analytikou, metodickou a koncepční činnost v sociální oblasti, odborné činnosti v zařízeních poskytující služby sociální prevence, depistážní činnost, poskytování krizové pomoci, sociální poradenství a sociální rehabilitaci, zjišťuje potřeby obyvatel obce a kraje a koordinuje poskytování sociálních služeb.*“

Oprávněnost k vykonávání profese sociálního pracovníka je stanovena v § 110 zákona o sociálních službách. Tento právní předpis uznává, jako oprávněné sociální pracovníky, absolventy vyšších škol s relevantními obory zaměřené na sociální práci a sociální pedagogiku, včetně oborů sociální pedagogika, sociální práce, charitativní a sociální činnost, sociální a humanitární práce. Dále se vztahuje na absolventy vysoké školy s bakalářským, magisterským nebo doktorským studijním programem v oblastech sociální politiky, sociální pedagogiky, sociální patologie a práva, sociální práce a v neposlední řadě speciální pedagogiky v případě akreditace dle speciálních právních předpisů. (Šámalová, Tomeš, 2018).

Sociální pracovníci představují základní sociální oporu v první linii, jejichž posláním je chránit lidská práva a důstojnost. Jsou to profesionálové, kteří poskytují podporu mnoha lidem v náročných životních situacích. Role sociálních pracovníků v rámci různých organizací a institucí je klíčová v kontextu sociální politiky (MPSV, 2016)

Zmiňován je také přínos celoživotního vzdělávání. Sociální pracovníci jsou povinni absolvovat 24 hodin akreditovaného vzdělávání ročně pro plnění svých profesních

povinností. Toto vzdělávání slouží k získání a zdokonalení odborných znalostí a dovedností, podporuje rozvoj osobnosti a prohlubuje profesní kompetence (Křížová, 2023).

Hodnocení výkonu sociální práce může být prováděno na základě kvantitativních ukazatelů, jako je například počet klientů, intervencí nebo měřitelných změn v životní situaci klienta. Kvalitativní aspekty sociální práce, jako například vztah s klientem nebo získání jeho důvěry, však v prostředí zaměřeném na efektivitu mohou být opomíjeny. Sociální pracovníci často hledají důkazy, které zdůvodňují jejich rozhodnutí a práci, což vede k nadměrnému vytváření záznamů, zpráv a vyplňování formulářů (Glumbíková, 2020).

1.3 Sociální práce s rodinou

Rodinu zařazujeme do sociálního kontextu jednotlivce. Z perspektivy sociální práce můžeme rodinu chápat buď jako sociální prostředí klienta, se kterým pracuje sociální pracovník, nebo jako primární klienta samotného. Rodina představuje základní sociální skupinu spojenou s jedinečností vztahů, společným životem, sdílením přítomnosti, společnými aktivitami a zároveň očekáváním a plánováním společné budoucnosti (Mátel, 2019). Při práci s rodinou se řídíme obecnými principy profesionálního vztahu mezi sociálním pracovníkem a klientem. Avšak vzhledem k tomu, že pracujeme s rodinou, což znamená více klientů najednou, tato práce vyžaduje specifické zásady. Kromě základních principů pomáhajících oborů, jako jsou empatie, opravdovost, flexibilita, vstřícnost atd., by měl sociální pracovník uplatňovat neutralitu. Tuto neutralitu chápeme jako profesionální postoj pomáhajícího, který vychází z jeho chování a jednání, nikoliv z jeho vnitřních psychických vlastností (Kuzníková a kol. 2011). Cílem sociální práce s rodinou je vytvořit pro klienta podpurné prostředí a posílit zdravé vztahy v rodině (Kalina a kol., 2008). Dalším cílem práce s rodinou by mělo být úsilí o poskytnutí efektivní podpory a pomoci s řešením široké škály problémů, které mohou rodinu zatěžovat, a které mohou být tímto způsobem zmírněny. Mezi dílčí cíle poskytování služeb pro rodinu patří umožnit členům rodiny setrvat v jejich přirozeném prostředí nebo se do něj vrátit, zabránit sociálnímu vyloučení rodin, zaměřením na posílení jejich duševního zdraví a psychické stability členů rodiny, abychom předešli rozpadu rodin. Aktivně řešit konflikty a obtíže v partnerských vztazích s cílem obnovit soběstačnost a harmonii v rodině. Poskytovat podporu a pomoc ohroženým rodinám a rodičům v jejich výchovných výzvách a péči o děti (MPSV, 2009).

Prvním krokem při práci s rodinou je posouzení současné situace. Průběh a výsledek této analýzy jsou zejména ovlivněny očekáváními rodiny a přístupem a hodnotovými představami hodnotitelů. Tyto faktory závisí na prostředí, kde hodnocení probíhá. Zakázku může zadat samotná rodina nebo instituce. Pokud rodina očekává restriktivní opatření, bude se snažit se prezentovat bez problémů. Naopak, pokud rodina žádá o finanční pomoc, bude zdůrazňovat všechny nedostatky, kterými členové rodiny trpí (Mahrová, Venglářová a kol, 2008).

1.3.1 Teoretický základ sociální práce s rodinou

Pro sociální práci s rodinou je klíčové vytvoření důvěryhodného vztahu mezi pracovníkem a členy rodiny, aby rodina začala vnímat pracovníka jako partnera pro poskytování pomoci. Dále je nezbytné porozumět potřebám a problémům jednotlivých rodin a následně na ně reagovat pomocí různých forem práce s rodinou. Je důležité, aby pracovník nechal rodině prostor pro definování vlastních problémů a stanovení cílů práce. Rodinu je třeba motivovat a povzbuzovat k aktivnímu zapojení (MPSV, 2009)

1.3.2 Faktory ovlivňující sociální práci s rodinou

Pro práci sociálního pracovníka s rodinou hraje klíčovou roli úroveň spolupráce ze strany rodiny. Lze rozlišit tři typy postojů rodin. První kategorie zahrnuje spolupracující rodiny, které aktivně přistupují k řešení svých situací. V tomto případě může být také prospěšná dostupnost místních služeb, které s rodinou pracují. Druhým typem je rodina, která spolupracuje, pokud sama pociťuje potřebu k zapojení. Rodiny spíše vyhledávají podporující služby, obvykle s konkrétním úkolem, například s administrativními záležitostmi nebo vzděláváním. Naopak, poslední typ, nespolupracující rodiny představují výzvu, jelikož s nimi je obtížné navázat vztah a motivovat je k účasti na vlastním zlepšování. Tato práce s nespolupracujícími rodinami je náročná nejen pro rodiny samotné, ale i pro sociální pracovníky (Vacková, 2020)

Sociální práce s rodinou vyžaduje pravidelnou a neustálou angažovanost sociálního pracovníka. Je nezbytné, aby měl hluboké pochopení rodinných norem a vztahů, což mu umožní identifikovat změny v rodině a identifikovat oblasti, které vyžadují pozornost nebo zlepšení (Baginsky, 2022).

1.3.3 Etické zásady a hodnoty v práci s rodinou

Základním principem sociální práce s rodinou je poskytování poradenství v oblastech, jako je poskytování a vyhledávání informací, péče a výchova dětí, pomáhají

v komunikaci s institucemi, doprovázení a zastupování klientů v jednáních s institucemi, poskytování odborného nebo právního poradenství a pomoc při komunikaci mezi aktéry konfliktu. Pracovník by měl aktivně asistovat rodině při navazování kontaktu s veřejnými institucemi poskytující potřebné služby. Dále je důležité poskytovat podporu a posilovat přirozenou síť vztahů klienta, zejména s jeho rodinou, přáteli, partnery a dalšími blízkými osobami. Tyto interakce mohou představovat zdroj sociální integrace a napomoci prevenci sociálního vyloučení. Je vhodné navázat spolupráci se školami, pověřenými osobami, zájmovými sdruženími a dalšími subjekty, které mohou přispět k organizaci adekvátního programu pro využití volného času dětí. Pracovník tímto způsobem napomáhá překonat případné problémy, které by mohly mít negativní dopad na chování dětí (MPSV, 2009)

Cílem práce sociálního pracovníka s rodinou je podle Ministerstva práce a sociálních věcí (2009), je omezení počtu dětí umístěných do ústavní péče kvůli narušené rodinné dynamice nebo sociálním a bytovým problémům rodiny. Překonání následků sociálního vyloučení u sociálně zranitelných rodin, které se projevují odebráním dětí do ústavní péče. Posílení integrace sociálně zranitelných jedinců prostřednictvím posílení jejich důstojnosti, sebedůvěry a soběstačnosti, aby se stali rovnocennými členy společnosti. Dalším cílem je zvyšování práv dětí na vyrůstání v přirozeném rodinném prostředí, posílení komunikace dětí umístěných v ústavní péči s jejich rodiči nebo dalšími příbuznými. A v neposlední řadě je prevence nadužívání institutu ústavní výchovy jako prostředku řešení rodinných problémů.

I když se pracuje s jednotlivcem v oblasti sociální práce, věnuje se pozornost i jeho rodině. Cíl spočívá v aktivním zapojení všech členů rodiny do hledání trvalých řešení problémů a provádění souvisejících změn. Při práci s rodinou lze identifikovat různé vzorce chování jejích členů a jejich reakce na problémy. Tímto způsobem sociální pracovník získá kompletní obraz o rodině a též o konkrétním problému, který ji ovlivňuje. Během této práce by měl pracovník klást důraz zejména na zkoumání vzájemných interakcí, mezilidských vztahů, komunikačních vzorců a rolí v rámci rodiny (Eneh at al., 2019).

1.3.4 Krizová intervence v rodině

Nejstručnější definici rodinné krize nalezneme ve Slovníku psychologie rodiny a rodinné terapie. Krize: „událost vně nebo uvnitř rodiny, která naruší obvyklé způsoby

interakcí, a tudíž vyžaduje změnu v rodinném systému“ (Špatenková, 2004). Konflikty a krize jsou nevyhnutelné, a to vzhledem k unikátním potřebám, různým způsobům prožívání, reagování a komunikace mezi členy rodiny. Rodina funguje, vyvíjí se a reaguje jako živý systém, který je nezbytné vnímat v celé své komplexnosti a dynamice vnitřních vazeb a vnějších vztahů (Špatenková, 2017). Krize rodiny ovlivňuje především úroveň rodinných funkcí. To se projevuje tím, že stále méně rodin je schopno soustavně plnit své jednotlivé úkoly a poslání a realizovat je v každodenním životě (Procházka, 2012). Cílem intervence v krizové situaci rodiny je pomoci jí zvládnout s přechodnou ztrátou rovnováhy, která je běžná v krizových situacích. Intervence by měla být provedena včas, aby rodině umožnila zvládnout krizi s využitím vlastních i externích zdrojů (Špatenková, 2017).

1.4 Sociální práce v době pandemie

Pandemie covid-19 způsobila v České republice podstatné společenské proměny a celá společnost se musela adaptovat na tuto novou realitu. Tato situace ovlivnila všechny úrovně sociálních systémů, postupů a nástrojů. Nevyhnutelnost neustálé adaptace přinesla vysoký stupeň nejistoty, způsobila tlak na psychický stav jednotlivců a postavila také sociální pracovníky do náročných situací. Podle provedeného výzkumu bylo zjištěno, že během pandemie byl každý pátý sociální pracovník vystaven riziku depresivních stavů. Tuto zranitelnost nejčastěji projevovali ti pracovníci, jejichž pracovní motivace poklesla v důsledku pandemie a ti, kteří se zabývají osobami, jež vedou rizikový životní styl nebo jsou ohroženi touto životní situací. Další ohroženou skupinu tvořili pracovníci, kteří byli nuceni uplatňovat více protiepidemiologických opatření a měli konfrontace se smrtí klienta s pozitivním testem na covid. Podle provedeného výzkumu bylo zjištěno, že téměř 20 % pracovníků ve veřejné správě čelí syndromu vyhoření, což je výsledek na horní hranici teoretického očekávání. Mezi klíčové faktory, které ovlivnily tento výsledek, patří nečekanost a nejistota, jež způsobují stresové situace (Horváthová, 2022).

Zahraniční výzkum ukázal, že více než 70 % sociálních pracovníků zažilo během pandemie zvýšenou úroveň stresu a zároveň vyšší pracovní zátěž. Zhruba jedna třetina pracovníků uvedla, že pociťovala spíše tlak než podporu ze strany zaměstnavatele. Téměř dvě třetiny pracovníků měly obavy ohledně negativního dopadu pandemie na vztahy s kolegy a nadřízenými. Jako pozitivní důsledek pandemie byla nejvíce

zmiňována možnost práce z domova, kterou alespoň částečně provozovalo 90 % pracovníků (McAnea, 2022).

Během pandemie se ukázalo, že sociální pracovníci mohou klientům poskytnout pomoc nejen v rámci své profesní činnosti, ale také v orientaci v nové situaci. To zahrnuje vyvracení konspiračních teorií, předcházení šíření fám a úzkosti a rovněž poskytování ověřených informací týkajících se nákazy a aktuálních omezení (Amadasun, 2020).

V současné době existuje jen omezený počet empirických studií zkoumajících dopady pandemie Covid-19 na oblast sociální práce. Nicméně převažuje přesvědčení o významném dopadu této pandemie. Zvýšila se poptávka po službách mezi klienty a zároveň se zvýšila psychická zátěž pracovníků. S postupně měnícími se opatřeními ze strany řídicích orgánů museli sociální pracovníci adaptovat své metody a přístupy k poskytování služeb. Přejít do virtuálního prostředí rovněž představoval významné výzvy a přispěl k nárůstu symptomů vyhoření a stresu (Miller, 2020).

Pandemie vedla k nárůstu domácího násilí a posílila mnoho forem útlaku žen. Chudé a dělnické komunity byly obzvláště tvrdě zasaženy pandemií, což je podtrhuje, že nerovnost má smrtící dopady. Pandemie odhalila institucionální rasismus v mnoha společnostech, kdy menšinové komunity častěji onemocněly a byly vystaveny vyššímu riziku závažných následků viru (Lavalette, Ioakimidis, Ferguson, 2020).

Podle výzkumů děti patřili mezi skupinu, které se nedostávalo dostatečné pozornosti, ačkoli byly velmi ohrožené pandemií. Odborníci upozorňovali na to, že děti zůstávající doma často čelily nárůstu domácího násilí v důsledku pandemické situace. Děti trávily většinu času doma a byly vystaveny agresi, před kterou nemohli utéct. I když rodiče dětí školního věku tráví s nimi podstatně více času, kvalita společně stráveného času je ovlivněna úrovní domácího násilí. Bylo potvrzeno, že čím vyšší konflikt mezi rodiči, tím horší je situace pro děti (Horváthová, Ptáčnicková, 2021).

2 Cíl a výzkumné otázky

2.1 Cíl práce

Primárním cílem této bakalářské práce je prozkoumat, jak epidemie covid-19 ovlivnila práci sociálních pracovníků s rodinami a jak tyto změny ovlivnily pracovní postupy. Tento cíl jsem si vybrala s cílem detailněji prozkoumat dopady epidemie covid-19 na práci sociálních pracovníků s rodinami a pochopit, jak tyto změny ovlivnily pracovní postupy.

2.2 Výzkumné otázky

Pro dosažení stanovených cílů byly formulovány uvedené výzkumné otázky:

1. Jak se změnila sociální práce s rodinou v období epidemie covid-19?
2. Jaká byla nejzávažnější negativa, která ovlivňovala práci sociálních pracovníků v období epidemie covid-19?
3. Jaké byly hlavní výzvy, se kterými se sociální pracovníci při práci s rodinami v období epidemie covid-19 setkali, a jak se s nimi vyrovnávali?

3 Metodika

3.1 Metody výzkumu a techniky sběru dat

Pro analýzu bakalářské práce byla využita kvalitativní výzkumná strategie. Data byla získána pomocí dotazování a s využitím polostrukturovaných rozhovorů. Před samotnými rozhovory byly připraveny otázky, které posloužily jako rámec pro průběh diskuse.

Byla zvolena kvalitativní strategie výzkumu, neboť umožňuje hlubší porozumění i s menším počtem informantů, který byl i v tomto případě. Tento přístup je také flexibilní při sběru dat a interpretaci výsledků, což umožňuje pružný přístup k různorodým situacím a potřebám výzkumu a umožňuje zkoumat více hledisek najednou. Informantům byly během rozhovoru kladeny otázky, týkající se jejich práce v období epidemie covid-19, s důrazem na negativní dopady, které ovlivnily jejich práci, změny v práci s rodinami a hlavní výzvy, kterým čelili pracovníci.

Polostrukturovaný rozhovor je flexibilnější rámec, který dává směr, ale zároveň umožňuje flexibilitu v průběhu rozhovoru a průzkum konkrétních otázek, které mohou vyplynout v průběhu rozhovoru. To poskytuje možnost podrobněji prozkoumat různé aspekty a získat lepší pochopení informantových názorů a zkušeností. Díky tomu lze lépe porozumět složitosti problému, který se zkoumá. Tato technika rovněž umožňuje respektovat perspektivy informantů a dává jim možnost vyjádřit se k daným tématům.

3.2 Výzkumný soubor

Byly vyhledány služby pro rodiny s dětmi v Jihočeském kraji prostřednictvím webových stránek města České Budějovice a registru poskytovatelů sociálních služeb. Následně byli vedoucí těchto zařízení kontaktováni e-mailem s žádostí o účast v rozhovoru, který sloužil pro bakalářskou práci. Do přílohy e-mailu byl rovnou přiložen dokument s otázkami rozhovoru, na něž informanti odpovídali během rozhovoru. Žádost o účast v rozhovoru byla zaslána e-mailem celkem do 10 zařízení poskytujících sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi v Jihočeském kraji. Z celkového počtu oslovených zařízení odpovědělo pouze pět, zatímco od zbývajících zařízení nebyla zaznamenána žádná odezva, nebo napsala že se zeptají, zda by byl někdo ochoten ale poté již nereagovala na zprávy. Z každého zařízení byl se mnou rozhovor, ochoten udělat jen jeden pracovník.

3.3 Realizace výzkumu

Průzkum probíhal v období mezi únorem a březnem 2024, během kterého byli kontaktováni sociální pracovníci poskytující služby pro rodiny s dětmi. Rozhovory probíhaly s pracovníky, kteří pracovali v organizaci již před a i během celé epidemie, abych měla relevantní informace. Rozhovory se uskutečňovaly buď v kancelářích nebo v zasedacích místnostech s cílem minimalizovat, možné rušivé faktory, záleželo na preferencích jednotlivých informantů. Na začátku každého rozhovoru jsem se dotazovala informantů, zda souhlasí s nahráváním rozhovoru pomocí aplikace Diktafon v mobilním zařízení, a s tím že nahrávka bude použita k přepisu a později bude odstraněna. Také před začátkem každého rozhovoru byli informanti informováni o účelu a cílem výzkumu, jeho obsahem a zároveň byli ujištěni, že jejich účast je zcela anonymní a výsledky nebudou nikde zveřejněny. Dále byli seznámeni s tím, jak budou rozhovory zpracovány, a byli ujištěni, že budou využity pouze pro účely bakalářské práce a následně odstraněny. Informanti vyjádřili souhlas, takže nebylo zapotřebí psát jejich odpovědi. To pomohlo zabránit rozptylování informantů, nepříjemným vlivům nebo narušení toku jejich myšlenek. Doba trvání každého rozhovoru se pohybovala kolem 30-40 minut, tato doba zahrnovala i čas na promyšlení otázky ze strany informantů.

3.4 Vyhodnocení dat

Všechny rozhovory byly důkladně přepsány do počítačového programu Word. Následně byla využita metoda otevřeného kódování pro jejich analýzu, při které byly z odpovědí informantů vytaženy klíčové prvky. Tyto data, nazývaná kódy, byla následně zařazena do příslušných kategorií odpovídajících výzkumným otázkám. Pro analýzu výzkumu byla použita metoda vytváření trsů, při níž byly kódy seskupeny do dopovídajících kategorií pro další analýzu. Tento proces vedl k vytvoření diagramů, které jsou prezentovány v kapitole 4.

3.5 Etika výzkumu

Během výzkumu je důležité, aby nedocházelo k preferování vlastních zájmů na úkor zájmů osob, které se na výzkumu podílejí. Výzkum by měl vždy ctít etické principy, jako je respekt k jednotlivci, zásada prospěšnosti, spravedlnosti a ochrana důstojnosti lidského jednání (Kutnohorská, 2009). Informanti byli na začátku každého rozhovoru informováni o anonymitě jejich dat a souhlasili s označením jako I1-I5. Dále byly informantům sděleny informace o nakládání se záznamem z jejich rozhovorů, a to tak

že bude sloužit pouze k jejich doslovenému přepisu a po přepisu budou odstraněny. Každý z informantů byl seznámen s možností rozhovor ukončit, avšak v žádném případě rozhovor neskončil dříve než došlo ke zodpovězení všech pokládaných otázek.

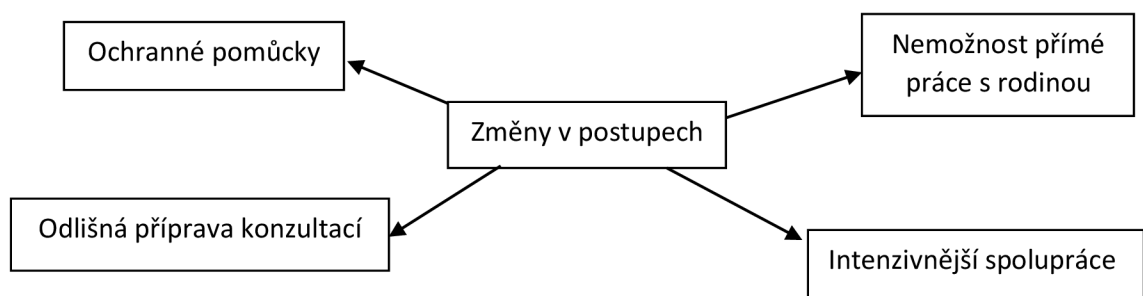
4 Výsledky výzkumu

V této části budou prostudována získaná data, která byla zakódována z předem domluvených rozhovorů s informanty. Poté byly kódy přiřazeny do kategorií odpovídajících základním výzkumným otázkám uvedených výše:

- změny v pracovních postupech
- dostupnost služeb
- podpora duševního zdraví klientů
- opatření
- nová rizika a výzvy
- nejzávažnější negativa
- vliv izolace na psychické zdraví pracovníků
- rodinné vztahy a dynamika v epidemii
- hlavní výzvy
- pozitiva epidemie

4.1 Změny v pracovních postupech

Tato kategorie výzkumu se zaměřuje na identifikaci a analýzu změn v pracovních postupech sociálních pracovníků, které nastaly v důsledku epidemie covid-19. Z výsledků výzkumu vyšlo, že většina informantů spatřovala největší změnu v tom ohledu, že nemohli s rodinou přímo pracovat, ať už do rodin docházejí nebo rodiny chodí na konzultace. Informant 1 konkrétně řekl: „*U nás se jedná o přímou péči, přímo s dítětem, rodičem u nich doma. A bylo období kdy jsme vůbec nemohli jezdit do rodiny.*“ Informant 3 uvedl, že změna v jejich organizaci byla také v přípravě na konzultace online, které do té doby nepraktikovali a také měli intenzivnější spolupráci s ostatními organizacemi. Také zde zaznělo od jednoho informanta, že změna pro ně nastala i co se týče ochranných pomůcek, které jim také ztěžovaly práci.

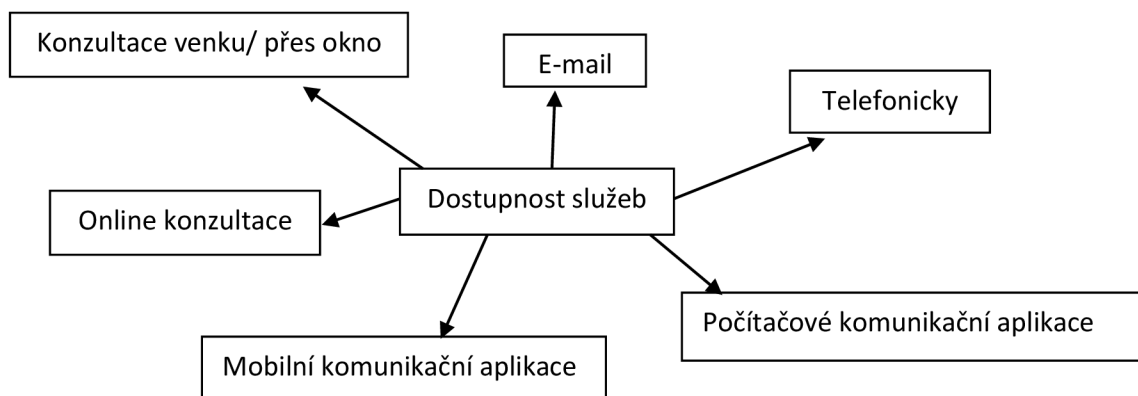

Obrázek 1: Změny v pracovních postupech

Zdroj: vlastní výzkum

4.2 Dostupnost služeb

Druhá kategorie zkoumala, zda epidemie covid-19 ovlivnila dostupnost služeb, jelikož dostupnost služeb je velice důležitá, ať už z důvodu podpory rodin v náročných situacích, zlepšení kvality života nebo prevence sociálních problémů. Všichni informanti odpovídali stejně, a to tak že pro ně bylo důležité aby se dostupnost nijak nezměnila a aby mohli svoji službu i v době sociální izolace mohli provozovat dále, jelikož nemohli nechat rodiny čekat. Informant 4 uvedl: „Snažili jsme se aby ta dostupnost byla stejná a vymýšleli jsme možnosti jak s rodinou být a poskytnout jí podporu.“ Informanti uváděli, že se snažili mít s klienty jakoukoliv formu interakce. Snažili se s klienty hovořit telefonicky, když rodina nebyla moc technicky zdatná nebo pomocí online konzultací či e-mailu. Pracovníci se snažili rodině přizpůsobit a komunikovat s ní přes aplikace které již měla v mobilním zařízení nebo na počítači. Pracovníci měli různé komunikační kanály aby vyšli rodinám co nejvíce vstříc. Informant 1 uvedl, že jejich organizace půjčuje i pomůcky, které rodiny potřebovaly a tak že k výměnám pomůcek docházelo venku. Informant 3 uváděl, že bylo nemyslitelné aby jejich klienti byli bez pomoci, proto když potřebovali, tak jim pomáhali přes okno či na chodbě za dodržování odstupu a za použití ochranných pomůcek.

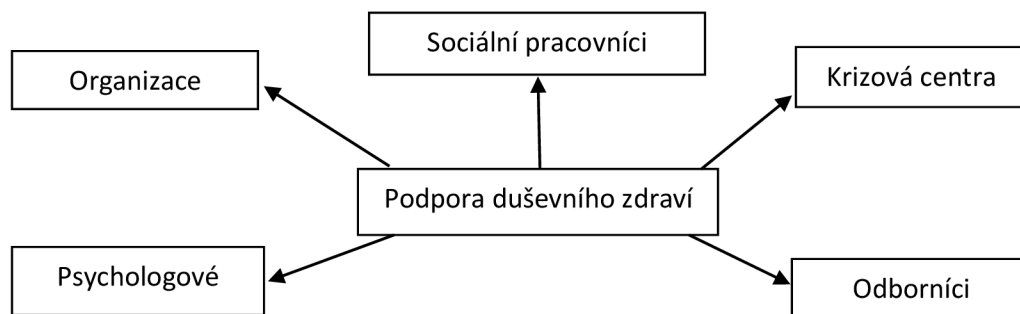

Obrázek 2: Dostupnost služeb během covidu-19

Zdroj: vlastní výzkum

4.3 Podpora duševního zdraví klientů

Jedním z dalších zkoumaných aspektů byla podpora duševního zdraví rodin ze strany sociálních pracovníků. Tento aspekt je velmi důležitý i v běžné době a obzvlášť důležitý byl v době covidu a sociální izolace. Většina informantů tento aspekt označila za důležitý. Informant 1 uvedl: „*Jak jsme se připravovali na online konzultace, tak jsme si rovnou dělali i takové podpůrné seznamy organizací a odborníků, kteří konzultují online. Takže jsme věděli že některý psychologové poskytují pomoc online.*“ Informant 2 uvedl: „*Museli jsme na to reagovat pokud jsme něco viděli a povedlo se nám s tím klientem o tom mluvit a on se nám svěřil co ho trápí, třeba jestli je to domácí násilí nebo napjatý vztahy v rodině, tak jsme na to museli reagovat.*“ Z odpovědí vyplynulo, že pracovníci buď měli připravené seznamy odborníků, krizových center, psychologů nebo různých organizací.

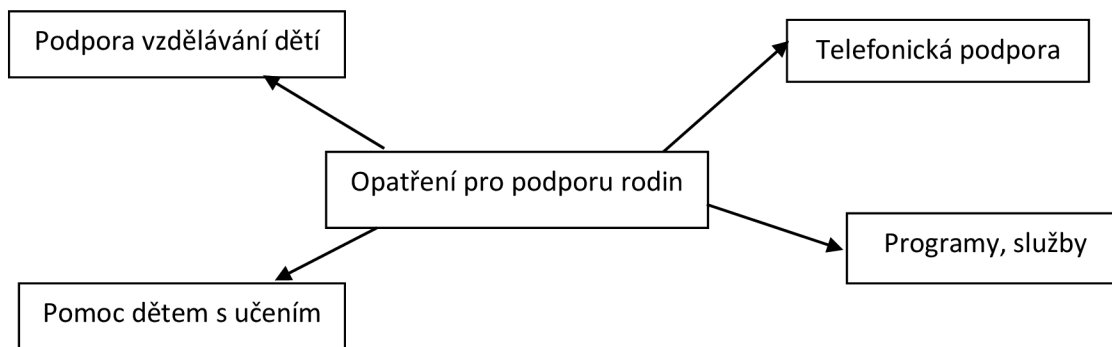
Obrázek 3: Podpora duševního zdraví

Zdroj: vlastní výzkum

4.4 Opatření pro podporu

Další kapitola se zabývá opatřeními, která byla zavedená na podporu rodin v reakci na covid-19. Informant 4 uvedl, že zavedli formu telefonické podpory pro rodiny, které potřebovali poradenství od kvalifikovaných sociálních pracovníků. Toto opatření umožnilo rodinám získat potřebnou pomoc, ale bez nutnosti osobní návštěvy. Informant 2 uvedl: „*Víme že určitou část našich klientů tvoří ti, kteří nemají moc financí a covid jim v tom moc nepomohl. Proto když jsme jezdili k nim na ubytovny tak jsme udělali jakousi formu programu. Byli jsme před ubytovnou a klienti věděli že jestli potřebují pomoct ohledně financí, tak se jim pokusíme pomoct. Snažili jsme se jim pomoct s hledáním práce, s potravinovými bankami a tak.*“ Také bylo zmíněno, že podporovali vzdělávání dětí, například poskytnutím technického vybavení, podporu pro děti se

speciálními potřebami nebo pomáhali organizovat dítěti jeho vzdělávací prostředí doma. Informant 5 uvedl, že jejich služba pomáhala dětem s učením, tiskli jim materiály, které škola posílala a poskytli jim například i počítač pro online výuku.

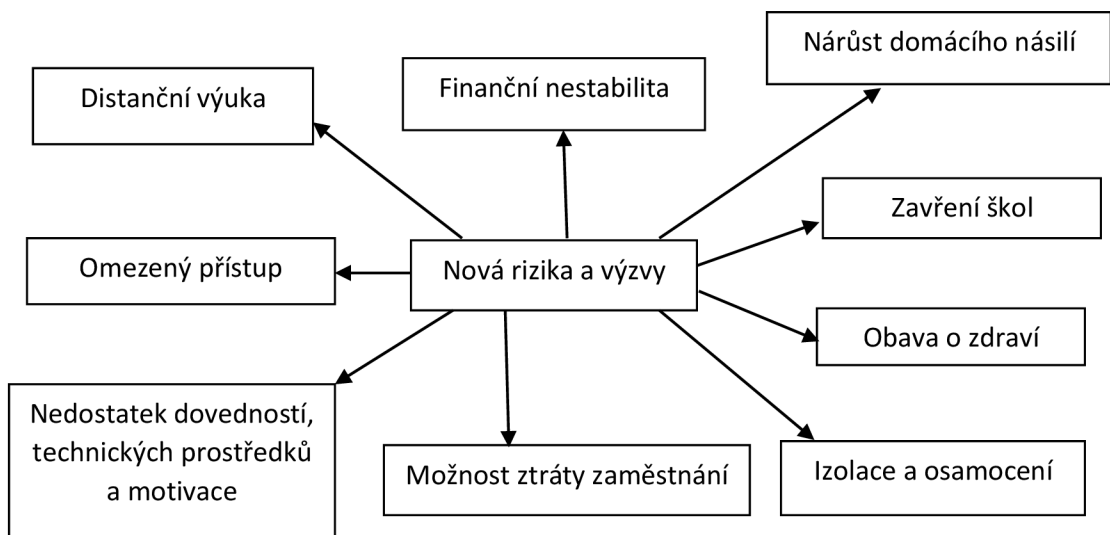

Obrázek 4: Opatření zavedená pro podporu rodiny

Zdroj: vlastní výzkum

4.5 Nová rizika a výzvy

Pátá kapitola se zabývá novými riziky a výzvami, které vznikly v důsledku epidemie covid-19. Informant 2 vypověděl, že v jejich službě zaznamenali nárůst domácího násilí s nárůstem stresu a tlaku spojených s epidemií. „*Rizikem pro některé rodiny mohlo být i zavření škol a přechod na distanční výuku. To představovalo výzvy spojené se vzděláváním jejich dětí u nich doma. Některé rodiny se mohly potýkat s nedostatkem dovedností, technických prostředků nebo i vlastně chyběla motivace k podpoře vzdělávání svých dětí*“ slova informanta 5. Podle informanta 3 bylo také velké riziko možnost ztráty zaměstnání a finanční nestability, které se mohly týkat mnoha rodin. Omezené cestování mohlo rovněž znamenat omezený přístup rodin k podpoře a zdrojům, které potřebovaly ke zvládnání různých výzev spojených s epidemií. Všichni informanti zmínili i jako riziko izolaci a osamocení v rodinách, což mohlo mít negativní dopad i na jejich duševní zdraví. Také měli všichni obavu o své vlastní zdraví.

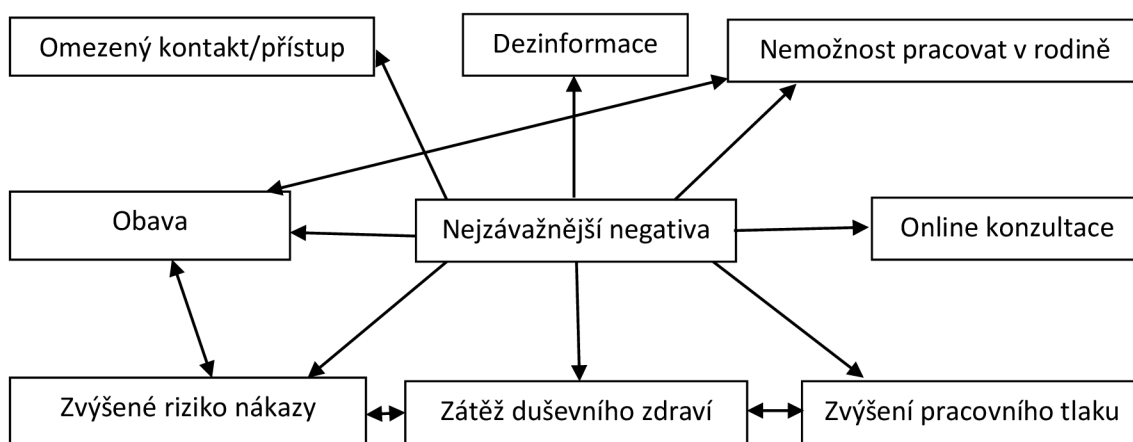
Obrázek 5: Nová rizika a výzvy v době covidu-19

Zdroj: vlastní výzkum

4.6 Nejzávažnější negativa

Tato kapitola se zabývá nejzávažnějšími negativy, která ovlivňovala práci sociálních pracovníků v období epidemie covid-19. Informant 1 to řekl následovně: „*Byla to ta nemožnost pracovat v rodině dítěte jako tomu bylo doposud.*“ Také v odpovědích padl omezený kontakt nebo přístup ke klientům a také to, že někteří klienti nechtěli online konzultace, jelikož byli zvyklí na konzultaci face to face. Podle slov informanta 4: „*Takový velký negativum byly ty online konzultace.*“ Informant 1 také zmínil: „*Velké negativum byla také obava ze strany rodiny aby něco nepodcenily ale i z naší strany ta obava byla. Museli jsme hodně řešit a testovat abychom ty rodiny neohrozili.*“ Také zde byla zmiňována velká obava pracovníků. Zvýšené riziko nákazy bylo také zmíněno všemi informanty, měli obavu o své zdraví ale i o zdraví svých nejbližších v domácnosti, ať už se jednalo o děti, manžela nebo třeba prarodiče. Informant 2 pociťoval jako negativum i zvýšení pracovního tlaku, který byl kvůli zvýšenému počtu klientů a narůstajícím závažnostem jejich situace v důsledku epidemie. Epidemie přinesla negativum zátěže duševního zdraví, který způsobil zvýšený pracovní tlak, obavy o své zdraví a bezpečnost a emoční vypětí spojené s prací v době epidemie, všechny tyto aspekty mohly negativně ovlivnit duševní zdraví pracovníků. Informant 5 pociťoval jako negativum i množství dezinformací, kterým ale jejich klienti věřili, a

kteře se objevovaly a kolovaly všude na sociálních sítích ale i v různých ne odborných člancích. Někteří klienti nebyli schopni hledat nějaké ověřené informace o dané situaci.

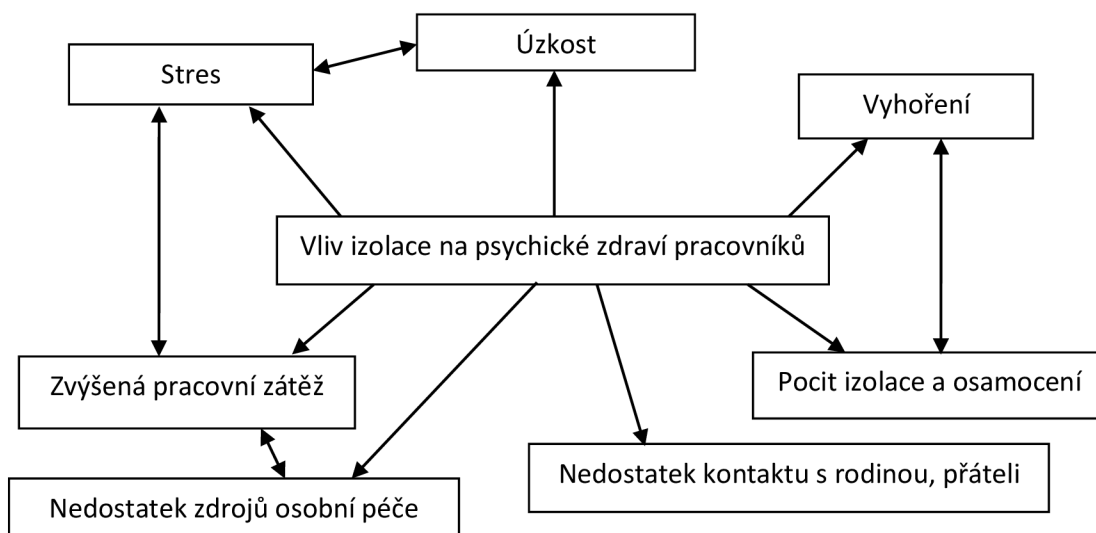

Obrázek 6: Nejzávažnější negativa

Zdroj: vlastní výzkum

4.7 Vliv izolace na psychické zdraví pracovníků

Sedmá kapitola se zabírá důležitým tématem v těžkém období jako byla epidemie covid-19 a to vlivem izolace na psychické zdraví sociálních pracovníků. Sociální izolace a omezení pohybu měly významný vliv na psychické zdraví sociálních pracovníků. Jako hlavní byl uváděn zvýšený pocit izolace a osamocení. „*Vlastně to oddělení od kolegů a rodiny a i to omezení těch sociálních kontaktů vedly k tomu, že jsem se cítila izolovaná a taková osamocená*“ pravil informant 4. Izolace zvyšovala i úroveň stresu a úzkosti u pracovníků, kteří se museli starat nejen o klienty ale i o své rodiny a o sebe sami. „*V tom období jsem byla už na pokraji vyhoření kvůli zvýšenému počtu těch pracovních úkolů a nároků a i kvůli všemu co covid přinesl*“ uvádí informant 3. Informant 4 uvedl, že on sám pociťoval na svém psychickém zdraví, nedostatek zdrojů kdy může pečovat sám o sebe a také respondentovi chyběl osobní kontakt s rodinou a přáteli. Jako byl třeba přístup na různá cvičení, různé formy relaxace nebo nějaké rekreační aktivity. Tyto aktivity pracovník potřebuje aby přešel riziku vyhoření a snižují i schopnost pracovníků zvládat stres.

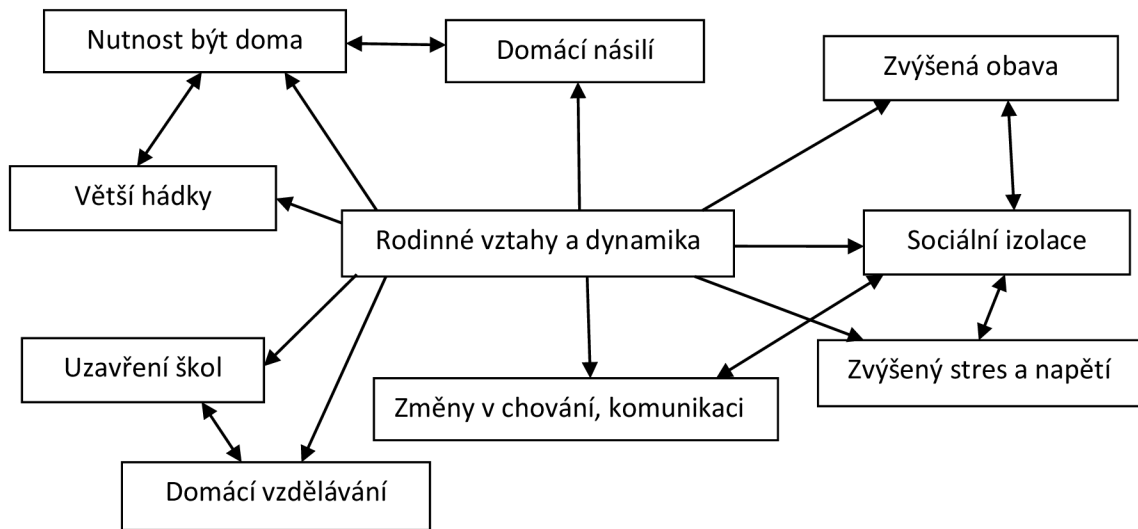
Obrázek 7: Vliv izolace na psychické zdraví pracovníků

Zdroj: vlastní výzkum

4.8 Rodinné vztahy a dynamika

Další kategorie se zaměřovala na to, jak epidemie ovlivňovala rodinné vztahy a dynamiku rodiny klientů a jaké s tím mají pracovníci zkušenosti. Informant 1 uvedl: „Myslím že u některých rodin byla zvýšená obava, řekla bych že nadměrná. Protože to co prožíval jedinec během epidemie se odráželo více na těch rodinách, byla tam ta obava a možná i větší sociální izolace v některých rodinách.“ Informant 2 vypověděl: „No ovlivnilo to dost ty vztahy, protože všichni museli být doma, a vlastně to prostředí ve kterém bydlí není úplně velký ale oni na tý ubytovně opravdu žijou v malém pokojíčku a šilený je být nonstop u sebe doma v takovém prostoru.“ Také bylo zmiňováno že vztahy ovlivnilo domácí násilí u nějakých klientů nebo že byly větší hádky. Izolace rovněž způsobila zvýšený stres a napětí v rodinách, v důsledku například ekonomických obtíží nebo uzavření škol. Informant 3 uvedl, že dynamiku rodiny mohlo ovlivnit uzavření škol a domácí vzdělávání. Rodiče mohli být nuceni zvládat několik povinností domácnosti a péči o děti, a to mohlo mít svůj dopad na rodinnou dynamiku. Rodinné vztahy mohli být podle rozhovorů ovlivněny i izolací, především u těch rodin, které žijí daleko od rodiny a přátel a nemohli se vídat. Také mohli nastat nějaké změny ve vzorcích chování ale i v komunikaci. Epidemie mohla vést ke změně v určitých vzorcích chování a komunikaci. Členové rodiny mohli trávit svůj čas více

spolu a mohlo je to více spojit anebo mohl nastat opak a mohli trávit více času odděleně. Měli menší možnost setkávat se osobně, což mohlo ovlivnit jejich interakce.

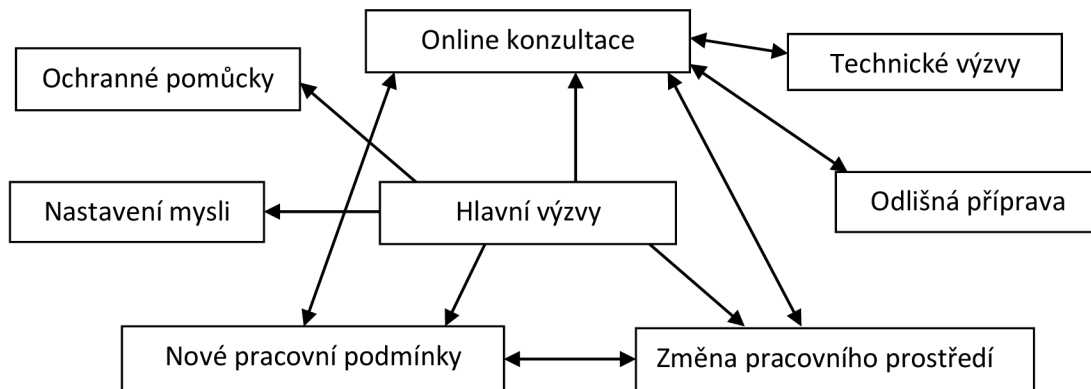
Obrázek 8: Rodinné vztahy a dynamika

Zdroj: vlastní výzkum

4.9 Hlavní výzvy

Předposlední kategorie se zabývá hlavními výzvami, se kterými se sociální pracovníci, v průběhu epidemie setkávali. „Určitě u některých poradkyň, to byla technika, protože jsme do té doby nějaký možnosti nevyužívali možná protože jsme je nepotřebovali využívat. Museli jsme se vybavit chytrými telefony, protože ne všechny jsme je měli“ vypověděl Informant 1. Technika ale nebyla hlavní výzvou nejen pro pracovníky ale i pro některé jejich klienty. Technické výzvy zmiňovali všichni mí informanti. Jako výzvu uvedl informant 3 i jinou přípravu na online konzultaci, která byla odlišná od přípravy konzultace face to face a výzvou byla i samotná online konzultace. Informant 4 uvedl že výzva pro něj také byla změna pracovního prostředí. Do té doby se jejich práce vykonávala pouze v kanceláři a ne online a v té době museli přejít na práci z domova. Výzva tedy byla přizpůsobení se novým pracovním podmínkám. Výzva byla pro informanta 2 také to, aby si to utřídil sám v sobě. „Nastavit si to hlavně sám v sobě jakým stylem, jako ty k tomu přistupuješ. Jestli se bojíš že se nakazíš, jestli se nechceš s těma klientama scházet doma, v kanclu jestli vůbec s nima nechceš být v kontaktu. Jako nastavit si to sama v sobě, protože je to pak hrozně znát s tím klientem. Jakmile je

tam něco co není vyřčený a ty zápasíš sama se sebou tak ten klient to pozná a pak ti nevěří.“ Také informant 5 řekl, že by i jako určitou výzvu považoval i ochranné pomůcky. Pracovníci používali rukavice, štíty, respirátory, dezinfekce a roušky. Museli si hlídat životnost roušek a respirátorů, kvůli štítům jim nebylo pořádně vidět do obličejů, takže ztráceli oční kontakt s klienty, klienti terénní služby mohli mít pocit, že se jich pracovníci kvůli rukavicím štítí.

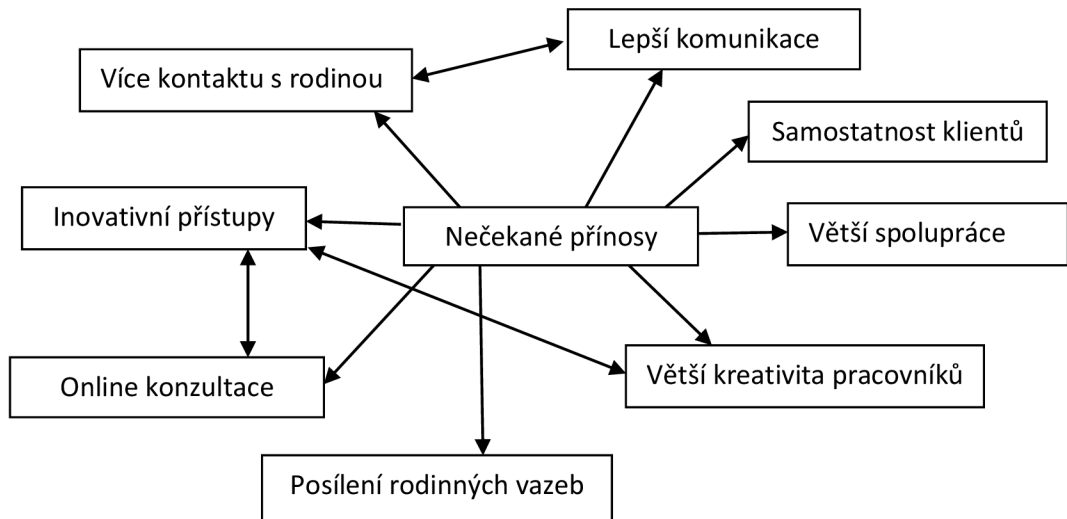
Obrázek 9: Hlavní výzvy epidemie covid-19

Zdroj: vlastní výzkum

4.10 Nečekané přínosy epidemie covid-19

Poslední kapitola bude věnovaná přínosům epidemie. Zajímalo mě zda vůbec takováto velmi negativní a dlouhá situace přinesla nějaké přínosy, ze kterých by se dalo poučit. Informant 2 uvedl, že podle něj je přínosem to, že s některými rodinami byli více v kontaktu než před epidemií covid. Zmíněno bylo od informantů také to, že někteří klienti se naučili lépe komunikovat s pracovníkem i po telefonu. A naučili se komunikovat na různých komunikačních kanálech, ať už je jednalo o e-mail, různé počítačové či mobilní komunikační aplikace. Informant 1 uvedl: „*Přínosem bylo asi to, že v době covidu, nám třeba rodiče nahrávali dítě a posílali nám ty nahrávky, abychom viděli jak vlastně dítě reaguje na různé podněty, jak se chová a tak. Na to bychom asi bez covidu nepřišli.*“ Někteří pracovníci také spatřovali přínos v online konzultacích v pozdější době covidu. Někdy praktikují online konzultace i nyní, když je například rodina na delší dobu pryč nebo když je dítě dlouhodobě nemocné a tudíž nemohou dorazit na osobní schůzku. I přesto, že epidemie byla velmi náročná, přinesla i

inovativní přístupy a i větší kreativitu ze strany pracovníků. Informantovi 3 přišlo přínosné to, že byli schopni propojit více subjektů. Byli schopni nakontaktovat více subjektů v jeden čas schůzky. Také si myslí že některé rodiny mohli posílit svoje rodinné vazby a vytvořit si pevnější vztahy a pouta. Informant 2 uvedl, že on spatřoval přínos epidemie v tom, že někteří klienti se víc osamostatnili a snažili se víc věcí vyřizovat sami.

Obrázek 10: Nečekané přínosy

Zdroj: vlastní výzkum

5 Diskuse

V bakalářské práci se zaměřuji na vliv epidemie covid-19 na sociální práci s rodinou z pohledu sociálních pracovníků. Pro dosažení stanoveného cíle byla zvolena kvalitativní metodologie výzkumu a aplikovaná byla forma dotazování pomocí polostrukturovaného rozhovoru. Tato metoda pomohla získat relevantní informace a klíčová data nutná k dokončení této práce. Výzkumný soubor se skládal z 5 informantů, kteří byli osloveni k účasti na rozhovorech. Tyto rozhovory se uskutečnily v kancelářích nebo zasedacích místnostech příslušných organizací.

Cílem bakalářské práce bylo zjistit, jak epidemie covid-19 ovlivnila sociální práci s rodinou. Za tímto účelem byly formulovány 3 výzkumné otázky. Otázka č.1: „*Jak se změnila sociální práce s rodinou v období epidemie covid-19?*“, otázka č.2: „*Jaká byla nejzávažnější negativa, která ovlivňovala práci sociálních pracovníků v období epidemie covid-19?*“ a otázka č.3: „*Jaké byly hlavní výzvy, se kterými se sociální pracovníci při práci s rodinami v období epidemie covid-19 setkali, a jak se s nimi vyrovnávali?*“.

Výzkumná otázka č.1: Jak se změnila sociální práce s rodinou v období epidemie covid-19?

Epidemie covid-19 měla významný dopad na sociální práci s rodinou, což vyplývá z analýzy získaných dat v rámci této bakalářské práce. Změny v pracovních postupech a strategiích byly zásadní a týkaly se různých aspektů práce sociálních pracovníků s rodinami. Prvním zjištěním byla potřeba flexibilního přístupu k sociální práci s rodinou. Sociální pracovníci se museli rychle adaptovat na nové podmínky a situace, které epidemie covid-19 přinesla. To zahrnovalo změny v metodách komunikace s rodinami, poskytování podpory na dálku prostřednictvím online platforem a telefonické podpory a také přizpůsobení pracovních postupů tak, aby bylo možné pracovat v souladu s opatřeními a omezeními spojenými s pandemií.

Druhým významným aspektem je zdůraznění role prevence a poskytování podpory v obtížných situacích. S narůstajícím stresem a tlakem na rodiny v důsledku epidemie se zvýšila potřeba poskytovat podporu v oblasti duševního zdraví, finančních obtíží a dalších sociálních potřeb. Po zavedení nejpřísnějších restriktivních opatření se podíl populace s příznaky minimálně těžké deprese či úzkosti výrazně zvýšil. Ve srovnání s dobou před pandemií, tento podíl narostl více než trojnásobně a to z 6 % na 20 %

podle studie autorů Bartoše, Cahlíkové, Bauera a Chytilové (2020). Sociální pracovníci se stali klíčovými osobami v poskytování informací, podpory a zprostředkování dalších služeb pro rodiny v obtížných situacích.

Dalším zjištěním byla důležitost zapojení technologických prostředků do práce s rodinou. Zvýšená digitalizace umožnila sociálním pracovníkům nové, inovativní způsoby konzultací a efektivnější komunikaci s rodinami a poskytování služeb na dálku. Podle Aktuální trend digitalizace sociálních služeb lze klasifikovat do tří hlavních oblastí: digitální komunikace, aplikace technologií a robotizace práce jak je uváděno v odborném časopisu Zdravotnictví a medicína (2022). Podle mého názoru se jednalo o skvělý způsob komunikace mezi pracovníkem a klientem, když nebyl možný osobní kontakt. Ale byla jsem překvapená že organizace neuplatňovaly tento způsob komunikace již před koronavirem. Přeci jen v této moderní společnosti, kdy jsou technologie čím dál vyspělejší a jsou hojně využívány v různých oborech, jsem se divila že v sociální práci nejsou moc využívány. V období koronaviru se jednalo o online konzultace s klienty nebo různé kurzy pro sociální pracovníky či jejich setkání. Tento trend v užívání technologií by mohl mít dlouhodobý dopad na budoucnost sociální práce s rodinou, kdy by se mohly kombinovat tradiční a online metody práce. Některé organizace si získané zkušenosti z online konzultací odnesly i do doby po koronaviru a velice si je chválily. Dělají i nadále online konzultace s klienty, kteří se dlouhodobě nemohou dostavit, z různých důvodů, které do doby před koronavirem vůbec nepraktikovaly. Také někde zůstaly online kurzy pro sociální pracovníky jelikož se zjistilo že je to pohodlnější, pracovníci nemusí nikam dojíždět a mohou kurz absolvovat u své kanceláři či online schůzky pracovního týmu, když nejsou schopni sejít se osobně. Samozřejmě to platí jen u některých organizací, některé mají všechny možnosti, které jsem vypsala, ale někteří praktikují třeba jen online schůzky nebo se vrátili do starých kolejí.

Významnou proměnou bylo i posílení spolupráce mezi sociálními pracovníky a dalšími institucemi. Epidemie covid-19 zdůraznila nutnost propojení různých poskytovatelů sociálních služeb, aby bylo možné efektivně reagovat na potřeby rodin v obtížných životních situacích.

Celkově lze konstatovat, že epidemie covid-19 výrazně ovlivnila sociální práci s rodinou a vyžádala si adaptaci pracovních postupů a strategií. Klíčovými prvky

v poskytování podpory rodinám v době pandemie byla flexibilita, prevence a zapojení technologií. Také lze říci že epidemie covid-19 přinesla do sociální práce s rodinou nové výzvy, ale také přinesla příležitosti k inovaci a zkoumání nových způsobů poskytování podpory a péče.

Výzkumná otázka č.2: Jaká byla nejzávažnější negativa, která ovlivňovala práci sociálních pracovníků v období epidemie covid-19?

Nejzávažnější negativa, která ovlivňovala práci sociálních pracovníků v období epidemie covid-19, zahrnovala řadu faktorů, které měly vliv na jejich pracovní prostředí, osobní život a klienty, se kterými pracovali. Jedním z hlavních negativ, které pociťovali všichni informanti, bylo zvýšené riziko nákazy covid-19 ať už mezi pracovníky tak ale i jejich klienty. Toto riziko vyvolávalo velké obavy a stres u pracovníků, kteří se museli vystavovat riziku nákazy při poskytování péče a podpory rodinám.

Dalším významným negativem byla nutnost přechodu z osobního setkání s klienty na online konzultace. Sociální pracovníci se museli rychle adaptovat na nové inovativní přístupy, technologie a různé komunikační kanály, což mohlo zpočátku vést k určité nejistotě, zmatku a obav ze strany sociálních pracovníků. I samotný omezený osobní kontakt s klientem byl velkým negativem. Pracovníci nebyli zvyklí, že nemohou s klientem při konzultacích navázat oční kontakt nebo že nevidí jeho řeč těla a gesta. Zpočátku měli i problémy s technologiemi, což jim práci nijak neulehčovalo.

Negativem bylo i zvýšení pracovní zátěže a emočního napětí u sociálních pracovníků. Sociální pracovníci se s narůstajícím počtem klientů, kteří vyžadovali podporu a pomoc, ocitli v situaci, kdy museli vyřešit složité problémy klientů pod tlakem, v omezených podmínkách a sociální izolaci. Tento tlak a situace měli výrazný negativní dopad převážně na jejich duševní zdraví. Práci sociálních pracovníků ani nijak nezlehčovaly dezinformace, které se šířily všude kolem. Někteří klienti nebyli schopni hledat ověřené informace a věřili všemu, co viděli nebo četli na různých webech nebo sociálních sítí.

Celkově jde tedy říct, že epidemie covid-19 přinesla do práce sociálních pracovníků mnoho negativních vlivů, které ovlivnily jak jejich pracovní prostředí, tak i jejich způsob podpory a pomoci, a i duševní zdraví v tak těžkém období jakým byla epidemie covid-19.

Výzkumná otázka č.3: Jaké byly hlavní výzvy, se kterými se sociální pracovníci při práci s rodinami v období epidemie covid-19 setkali, a jak se s nimi vyrovnávali?

V průběhu mého výzkumu jsem zjistila, že sociální pracovníci čelili různé řadě výzev při práci s rodinou, během epidemie covid-19. Jednou z těch hlavních výzev, dle mého názoru, byla nutnost přizpůsobit se novým podmínkám, prostředí a omezením, která byla zavedena a která s sebou epidemie koronaviru přinesla. Sociální izolace a omezení pohybu, dle vedených rozhovorů, vedly k obtížím v navazování a udržování kontaktu s rodinami, což nijak nezlehčovalo práci sociálních pracovníků. Také ovlivnila možnosti osobní interakce a i navazování kontaktu s rodinami. Tento faktor velmi ovlivnil efektivitu práce a i schopnost poskytovat patřičnou podporu rodinám. Další velkou výzvou byla potřeba poskytnout rodinám podporu ve zvládnání stresu, úzkostí, nejistotou a změnami, které epidemie covid-19 přinesla.

Další velkou výzvou bylo využívání technologií pro komunikaci s rodinami, jako jsou online konzultace, telefonické videohovory v různých aplikacích nebo hovory po telefonu. Tím se pracovníci snažili udržet kontakt a poskytovat podporu rodinám i v době omezené osobní interakce. Výzvou také byla potřeba identifikovat a zvládat nové potřeby rodin, které vznikly z nepříznivých situací spojených s epidemií covid-19. Změny v ekonomické situaci, ztráta zaměstnání a tlak vyvíjený na rodiny byly problémy, se kterými se sociální pracovníci museli vyrovnat v rámci pomoci a podpory rodiny.

Období epidemie covid-19 však vyžadovalo schopnost rychle a efektivně reagovat na měnící se potřeby rodin a přizpůsobit tak novým okolnostem poskytovanou podporu. To vyžadovalo určitou formu flexibility, kreativity a schopnost pracovat v nových inovativních a za pomoci technologických prostředků komunikace.

Jedna z podotázek se věnovala pozitivům epidemie covid-19. Zajímalo mě zda taková nepříznivá situace přinesla i nějaká pozitiva. Během výzkumu se ukázalo, že každý pracovník dokázal říct minimálně jedno pozitivum, které epidemie covid-19 přinesla. Jedním z hlavních pozitiv byla větší spolupráce mezi různými subjekty a schopnost jejich propojení. Dalším pozitivem byla schopnost se adaptovat na nové technologické prostředky a využití inovativních přístupů, a některé zůstaly a jsou využívány i v době po epidemii. Zavedení online konzultací bylo pozitivem obzvlášť v době, kdy nebylo možné osobní setkání. Také je dle mého názoru důležité zmínit, že epidemie covid-19

podpořila solidaritu a větší spolupráci mezi sociálními pracovníky, dalšími profesionály a organizacemi. Celkově si tedy dovolím tvrdit, že i přes negativní dopady, které epidemie přinesla existují i určitá pozitiva, která z této situace vzešla a některá by bez ní možná ani nebyla možná. Myslím, že by tato pozitiva měla být brána v úvahu, při plánování budoucích strategií a opatření v oblasti sociální práce.

Dovolila bych si zde navrhnout pár doporučení, které mě napadli během psaní mého výzkumu. Myslím že je důležité poskytnout sociálním pracovníkům odpovídající podporu jejich duševního zdraví, pokud by měla nastat podobná situace jakou byla epidemie covid-19 nebo nastala podobná opatření. O to by se mohly postarat supervize nebo různé tréninkové programy či kurzy, které budou zaměřené na zvládání stresu. Toto by mělo pracovníkům pomoci zvládat stres, při podobných krizových situacích, což by mohlo mít lepší vliv na jejich duševní zdraví. Také si myslím že je důležité vylepšovat technologickou podporu pro sociální pracovníky. Do doby covidu pracovníci online prostředí nevyužívali, a v době první vlny a nastoupení opatření, nebyli pracovníci, podle mě a rozhovorů, vůbec připraveni na online prostředí. Proto si myslím, že by se na tom mělo zapracovat. Kdyby přišla podobná situace, měli by pracovníci být schopni okamžitě reagovat na vzniklou situaci a na případné přesunutí do online prostředí. Nakonec si myslím, že by se měla prohlubovat spolupráce mezi různými organizacemi. Z rozhovorů vyšlo, že během epidemie byla spolupráce mezi organizacemi lepší než před koronavirem. Myslím že tato spolupráce by neměla končit polevením epidemie, ale měla by se stále vylepšovat, kdyby přišla podobná situace ale i nyní. Myslím že spolupráce je velmi důležitá a mělo by se na ní neustále pracovat.

Závěrem lze konstatovat, že práce s rodinami v období epidemie covid-19 byla provázena mnoha výzvami a každý pracovník hlavní výzvu vnímal jinak. Ale v podstatě byla epidemie provázena mnoha výzvami, které vyžadovaly od sociálních pracovníků flexibilitu, empatii a schopnost rychle reagovat na nové situace.

6 Závěr

Hlavním záměrem této bakalářské práce bylo zhodnotit dopady epidemie covid-19 na práci sociálních pracovníků v oblasti sociální práce s rodinou. K dosažení tohoto cíle byla zvolena kvalitativní strategie výzkumu s využitím polostrukturovaných rozhovorů. Data byla analyzována prostřednictvím metody otevřeného kódování, následně byla kategorizována pro další analýzu. Výzkum se konal v Jihočeském kraji a zahrnoval sociální pracovníky poskytující sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi. Za účelem dosažení tohoto cíle, byly stanoveny otázky, na které informanti odpovídali, a poté byly přiřazeny k hlavním otázkám.

První otázkou, která se výzkumu týkala, byla: „Jak se změnila sociální práce s rodinou v období epidemie covid-19?“. Zjištění výzkumu naznačují, že epidemie výrazně ovlivnila práci sociálních pracovníků s rodinami, a to nejen z hlediska změn v pracovních postupech a strategiích, ale také v rámci adaptace na nové výzvy a potřeby klientů. Během epidemie covid-19 se role sociálních pracovníků v podpoře duševního zdraví klientů zvýšila. To ukazovalo, narůstající potřebu poskytování emocionální podpory a prostoru pro vyrovnání se s psychickými obtížemi, které epidemie koronaviru vyvolala. Sociální pracovníci uvedli, že psychické zdraví bylo velmi důležité a i jejich podpora v době epidemie koronaviru.

Druhá výzkumná otázka se týkala negativ, které epidemie covid-19 přinesla do sociální práce s rodinou. Tyto negativa nezahrnovala jen zvýšený tlak na pracovníky ale i omezení přístupu ke službám a zvyšující se riziko nákazy jak klientů, pracovníků tak jejich rodin. Takovýto typ negativ vyžadoval adaptaci a flexibilitu, aby byla zachována kvalita poskytované péče a podpora rodin v takto obtížné situaci. V rámci jedné podotázky jsem zjistila že negativem, které bylo často zmiňováno byl omezený kontakt a přístup k rodinám a klientům, byl dle mého názoru jedním z nejvýznamnějších negativních dopadů epidemie koronaviru. Tato omezení vedla k obtížnějšímu navazování důvěry mezi klientem a pracovníkem. Nedostatek osobních setkání mohl, podle odpovědí informantů, ovlivnit porozumění klientových potřeb a situaci. Omezení kontaktu také komplikovalo identifikaci a řešení potencionálních problémů včas, což mohlo vést k prohlubování sociálních a emocionálních obtíží rodin klientů.

Třetí a zároveň poslední výzkumná otázka byla o hlavních výzvách, které s sebou epidemie koronaviru přinesla. Mezi tyto odhalené výzvy, patřilo například to, že

pracovníci museli čelit změně v nastavení mysli, v adaptaci na nové pracovní podmínky a prostředí ale i řešení výzev po technické stránce spojených s distanční online prací. Tyto faktory měly značný dopad na jejich pracovní život. Ale zároveň mě zajímalo, zda epidemie koronaviru přinesla i nějaká pozitiva, když všude byla zmiňována pouze negativa. Pozitivním aspektem bylo například inovativní využívání nových technologií pro komunikaci s klienty, kreativita, posílení spolupráce s různými odborníky a organizacemi a u některých klientů se projevila samostatnost.

V závěru této bakalářské práce bych chtěla konstatovat, že epidemie covid-19 měla významný dopad na sociální práci s rodinou. Analýza výsledků ukázala, že sociální pracovníci čelili novým výzvám a negativním jevům, ale současně se jim podařilo vytvořit nové strategie a přístupy ke své práci. Záměrem práce bylo posloužit jako podpora pro další rozvoj sociálních služeb a zlepšení péče poskytované rodinám, zejména v podobných, krizových situacích.

7 Seznam použitých zdrojů

1. AMADASUN, S., 2020. *Social work and COVID-19 pandemic: An action call*. *International Social Work*. 63(6), 753-756. DOI: 10.1177/0020872820959357.
2. BAGINSKY, M., 2020. *Parents' views on improving relationships with their social workers*. *Journal of Social Work*. 23(1), 3-18. DOI: 10.1177/14680173221101244.
3. BARTOŠ, V., CAHLÍKOVÁ, J., BAUER, M., CHYTILOVÁ, J., 2020. *Dopady pandemie koronaviru na duševní zdraví*. Praha: Národohospodářský ústav AV ČR, v.v.i. ISBN 978-80-7344-569-0.
4. BÁRTA, M., KOVÁŘ, M., FOLTÝN, O., 2015. *Povaha změny*. Praha: Vyšehrad. ISBN 978-80-7429-641-3.
5. CAJTHAMLOVÁ, K., 2017. *Abeceda moderního rodiče*. Praha: Vyšehrad. ISBN 978-80-7429-913-1.
6. COLBY, I., DZIEGIELEWSKI, S.F., 2015. *Introduction to Social Work, Fourth Edition: The People's Profession*. New York: Oxford University Press. ISBN 0190615664.
7. ENEH, J., NNAMA-OKECHUKWU, C., UZUEGBU, C., OKOYE, U., 2019. *Social work in Nigeria: Book of readings*. *Social work with families*. [online]. 185-197. [cit. 2024-01-09]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/331114129_Social_Work_with_Families
8. FUČÍK, P., 2013. *Rozvod a změny reprodukčních strategií*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-6093-7.
9. GALVIN, K.M., BRAITHWAITE, D.O., BYLUND, C.L., 2014. *Family Communication: Cohesion and Change*. ISBN-13: 978-0-205-94523-8.
10. GJURIČOVÁ, Š., KUBIČKA, J., 2009. *Rodinná terapie: systemické a narativní přístupy*. 2. vydání. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-6980-6.
11. GLUMBÍKOVÁ, K., 2020. *Reflexivita v sociální práci s rodinami*. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-4011-4.
12. HARGAŠOVÁ, M., NOVÁK, T., 2007. *Předmanželské poradenství*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1730-2.

13. HORVÁTHOVÁ, M., 2022. *Analýza dopadů pandemické zkušenosti na sociální pracovníky ve veřejné správě*. Sociální práce. [cit. 2024-02-27]. ISSN 1213-6204.
14. HORVÁTHOVÁ, M., PTÁČNÍKOVÁ, K., 2021. *Pandemie Covid-19 a její vliv na děti*. Sociální práce [cit. 2024-03-15]. ISSN 1213-6204
15. JANDOUREK, J., 2008. *Průvodce sociologií*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-2397-6.
16. KALINA, K., a kol., 2008. *Základy klinické adiktologie*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-1411-0.
17. KIMPLOVÁ, T., JOCHMANNOVÁ, L., SVOBODA J., 2023. *Psychologie rodiny*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4122-2.
18. KŘÍŽOVÁ, E., 2023. *Sociální práce v mezioborové perspektivě*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-5076-0.
19. KUTNOHORSKÁ, J., 2009. *Výzkum v ošetrovatelství*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-6654-6.
20. KUZNÍKOVÁ, I., a kol., 2011. *Sociální práce ve zdravotnictví*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3676-1.
21. LAVALETTE, M., IOAKIMIDIS, V., FERGUSEN, I., 2020. *Social Work and the COVID-19 Pandemic*. International Insights. Bristol: Bristol University Press. ISBN 978-1-4473-6037-7.
22. LEIFER, G., 2004. *Úvod do porodnického a pediatrického ošetrovatelství*. Praha: Grada. ISBN 80-247-0668-7.
23. MAHROVÁ, G., VENGLÁŘOVÁ, M., 2008. *Sociální práce s lidmi s duševním onemocněním*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2138-5.
24. MALÍK HOLASOVÁ, V., 2014. *Kvalita v sociální práci a sociálních službách*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4315-8.
25. MÁTEL, A., 2019. *Teorie sociální práce I: sociální práce jako profese, akademická disciplína a vědní obor*. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-2220-2.
26. MATOUŠEK, O., a kol., 2013. *Metody a řízení sociální práce*. 3. vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0213-4.
27. MATOUŠEK, O., 2021. *Profesní způsobilost a vzdělávání v sociální práci*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-4904-7.

28. MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J., 2010. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 2.vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-818-0.
29. MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H., 2016. *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí, Dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-3336-7.
30. MCANEA, C., 2022. *Social work and the impact of the Covid pandemic: Reflections from the workforce*. [online]. UNISON Centre. [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: 26799-social-work-survey-FULL-final.pdf
31. MILLER, J.J., 2021. *The impact of COVID-19 on Social Workers: An Assessment of Peritraumatic Distress*. [online]. Journal of Social Work. 22(3), 674-691. [cit. 2024-02-29]. DOI: 10.1177/14680173211013243.
32. MIREŠ, J., BAÑARES, J.I., 2014. *Manželství a rodina*. Pardubice: Axis. ISBN 978-80-903864-9-5.
33. Ministerstvo práce a sociálních věcí: *Metodické doporučení MPSV č. 9/2009 k sociální práci s ohroženou rodinou*, 2009. [online]. [cit. 2024-01-07]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Metodicke_doporuceni_MPSV_c-9.pdf/ba7a119a-a609-3383-dbaa-76ee24b356ee
34. Ministerstvo práce a sociálních věcí: *Systémová podpora sociální práce v obcích*, 2016. [online]. [cit. 2024-03-02]. Dostupné z: [cc264bdd-83d1-c8a6-03e2-eb4e52303dec \(mpsv.cz\)](https://www.mpsv.cz/documents/20162/225508/Systemova_podpora_socialni_prace_v_obcich.pdf/cc264bdd-83d1-c8a6-03e2-eb4e52303dec)
35. MOJŽÍŠOVÁ, A. *Teorie a metody sociální práce* [online]. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Zdravotně sociální fakulta [cit. 2024-01-07]. Dostupné z: https://www.ospod.cz/e_download.php?file=data/editor/%2041cs_1.pdf&original=teorie_a_metody_socialni_prace.pdf
36. MOŽNÝ, I., 2002. *Sociologie rodiny*. 2. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-86429-05-9.
37. PRAŠKO, J., 2007. *Jak vybudovat a posílit sebedůvěru*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1352-6.
38. PREISS, M., VIZINOVÁ, D., 2023. *Transgenerační přenos. Trauma a odolnost*. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-3049-8.
39. PROCHÁZKA, M., 2012. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3470-5.

40. PTÁČEK, R., BARTŮNĚK, P., a kol, 2022. *Důstojnost v medicíně*. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-1852-6.
41. PUGNEROVÁ, M., KVINTOVÁ, J., 2016. *Přehled poruch psychického vývoje*. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-9519-0.
42. REICHEL, J., 2008. *Kapitoly systematické sociologie*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2594-9.
43. SATIR, V., 2007. *Společná terapie rodiny*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-303-1.
44. SOBOTKOVÁ, I., 2012. *Psychologie rodiny*. 3.vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0217-2.
45. SOUKUP, V., 2011. *Antropologie – Teorie člověka a kultury*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-432-8.
46. STRŽÍTESKÝ, V., 2015. *Diference ve spotřebním chování mužů a žen. Význam kritéria pohlaví v segmentaci spotřebních trhů*. Neratovice: VeRBuM. ISBN 978-80-87500-65-1.
47. ŠÁMALOVÁ, K., TOMEŠ, I., 2018. *Řízení sociálních procesů v České republice*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-4180-5.
48. ŠPATENKOVÁ, N., 2004. *Krize – psychologický a sociologický fenomén*. Praha: Grada. ISBN 80-247-0888-4.
49. ŠPATENKOVÁ, N., 2017. *Krize a krizová intervence*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5327-0.
50. ŠUBRT, J., 2013. *Soudobá sociologie V*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2219-4.
51. VACKOVÁ, J., 2020. *Sociální práce v systému koordinované rehabilitace*. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-2434-3.
52. VALENTA M., MICHALÍK, J., LEČBYCH, M., a kol., 2018. *Mentální postižení*. 2. vydání. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3050-9.
53. VALIŠOVÁ, A., KOVAŘÍKOVÁ, M., 2021. *Obecná didaktika a její širší pedagogické souvislosti v úkolech a cvičeních*. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-3249-2.
54. VYMĚTAL, J., 2003. *Lékařská psychologie*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-740-X

55. Zdravotnictví a medicína, 1/2022. *Digitalizace zdravotních a sociálních služeb v České republice* [online]. [cit. 2024-04-11]. Dostupné z: [ZAM 01 2022 05 nelekar.pdf \(zamcasopis.cz\)](#)
56. Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, v platném znění, 2012. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 33, s. 1026-1369. ISSN 1211-1244, dostupné z: [89/2012 Sb. Občanský zákoník \(nový\) \(zakonyprolidi.cz\)](#)
57. Zákon č. 108/2006 Sb., Zákon o sociálních službách, v platném znění, 2006. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 37, s. 1257-87. ISSN 1211-1244, dostupné z: [108/2006 Sb. Zákon o sociálních službách \(zakonyprolidi.cz\)](#)
58. Zákon č.115/2006 Sb., Zákon o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, v platném znění, 2006. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 38, s. 1. Dostupné z: [115/2006 Sb., 2. 8. 2021, aktuální znění, informativní znění systému e-Sbírka \(e-sbirka.cz\)](#)